

לב לוב 21

כתב העת של האירגון העולמי של יהודים יוצאי לוב

הניצנים נראו בארץ עת הזמיר הגיע וקול התור נשמע בארצנו

חג הפסח חג החירות

מאת: יטוריו (יאיר) פלח

תמיד אמרו לנו שחג הפסח זו מסורת עתיקת יומין. לחג הזה יש כמה שמות תואר, בין היתר - חג החירות. מדגישים תמיד שזה החג הכי יפה ללא תחרות, לפי דעתי, זה בלתי נתפס וגם קשה להאמין.

כי לקראת חג הפסח אנו מתאמצים ומתעייפים יותר מתמיד. צובעים את הבית, הרבה ניקיונות וקניות, כאילו היינו עבדים. אסור שיהיה פירור של חמץ - הכול יש לשרוף ולהשמיד. הנשים - שעבדו הכי קשה לקראת החג - פורשות מרבדים.

מצווה עלינו לארח כל ברנש וכל דיכפין.
צריך לקבל בברכה כל מיני אושפיזין,
לכבד אותם בארוחת חג ובשתייה עד לגילופין.
אליהו הנביא עלול להפתיע - להשתתף וגם להאזין.

אליהו התשבי לא מסתובב בכל השנה ובכל העונות.
הוד מעלתו עלול להפתיע בצורות שונות,
אך יש לו עומס עבודה בעיקר בחג הפסח.
אין לו ג'י פי אס, אבל יודע כל שעל ופסע.

אשרי האיש אשר הלך בדרך הישר,
עמל עד לעיפה אבל מוגן ושר.
אליהו הגלעדי יזכה אותו בחשבון עו"ש מעושר,
ושמחת החג בביתו לעולם לא תחסר.

האם אי פעם משהו מכם ישב,
הרהר בנפשו וקצת טרח וחשב,
איך לגרום לכל אורח להרגיש נוח ונחשב?
חבריה, זה לא בשמים, רק חיוך לכל אורח ותושב.

חיוך טבעי לא עולה ממון,
אבל לכל אחד הוא מוסיף המון.
חיוך סתום ומאולץ
דומה לבעל חיים מפוחלץ.

אם לקראת החג יופיע באמת אליהו הגלעדי,
תהיה זו סנסציה לעם ישראל - מופע בלעדי.
חג שמח וכשר וגם להתראות - אדגיש זאת בכל נקודה ואות,
מי ייתן והשם יעשה עמו נסים ואותות.

שלכם בכל עת,
המושך בזה העט.

דבר העורכת

תמונות מהחיים

"החיים ארוכים מאוד" אמר המשורר תומאס סטרנס אליוט. הוא לא היה האדם הראשון שאמר זאת, והוא בוודאי לא היה האדם הראשון שחושב כך, אך הוא קיבל על כך קרדיט כי הוא טרח לכתוב זאת. אם אתם תגידו משפט זה, תאמרו את שמו לאחר מכן. כך נפתח הסרט אוגוסט מחוז אוסייל (2013).

מילים שנכתבו זכות לנצח. לא עוד תשוטטה המילים בחלל האוויר, אלא תמיד נוכל לחזור אליהן, לקרוא אותן מחדש, והן תספרנה אותו הסיפור עוד הרבה פעמים, גם בעוד שנים רבות. כתיבה היא תהליך קסום שבו רגע הופך להיות אלמותי, ואירועים ואנשים הופכים נצחיים.

על הכותב מוטלת אחריות רבה, בהיותו "הצינור" המוביל את הסיפור לקורא. לא תמיד קלה המלאכה להעביר את הדברים באופן ישי, ענייני ומעניין. ובכל זאת, מוגשים לפניכם בגיליון אביבי זה כתבות מגוונות ומעשירות מאוד המנציחות את מורשתנו. החומרים נכתבו עבור הדורות הבאים אשר בעתיד יקראו, יבחנו וינצרו אותן כחלק ממורשתם ומשורשיהם.

קיימות דרכים שונות לנצור את הזיכרונות: ישנם ששומרים אלבומי תמונות עבי כרס, יש שיעדיפו לספר עליהם מול המצלמה, וישנם כאלה שישבו מול המחשב ויכתבו אותם, וכמה מהם אף מסכימים לפרסם אותם. זכות גדולה נפלה בחלקי לשבת מול החומרים הראשונים בשולחן העריכה, וכמו שזירת זר פרחים, אני עורכת מהם תמהיל מעניין לקריאה.

בגיליון זה נספר על בני הקהילה פרופ' יצחק חביב, דוד ד'אור ונסים מן, אשר כל אחד מהם עשה חיל בדרכו שלו. וכן על שאול בדוסה הצלם מג'אדו אשר חפציו וכלי אומנותו זכו גם למיצג במוזיאון שלנו; דוד ויוסף ג'אן מציגים את מחקרם על רבי יששכר חכמון, ובו מידע ותמונות הרואים אור לראשונה, וציון וטורי מספר על בתי-הכנסת ברומא. כל אלו מתובלים בשירה, בסיפורים אישיים ובתמונות מהמוזיאון להנאתכם.

פסח כשר ושמח

מתי גילעד, עורכת

livlunvp@gmail.com

מדינת ישראל
המשרד
לאזרחים ותיקים

משרד
התרבות
והספורט

לב לוב

גיליון מספר 21

הניצנים נראו בארץ עת הזמיר הגיע וקול התור נשמע בארצנו

אדר ב' התשע"ו

מארס 2016

כתב העת של הארגון העולמי ליהודים יוצאי לוב

יציאת
ליוב
הקהילה
היהודית
בליביה
LIBYAN JEWS

תוכן העניינים

3. דבר העורכת - מתי גילעד
- חג הפסח-חג החירות - יטוריו יאיר פלח
4. דבר היו"ר - שמעון דורון
5. הארגון העולמי של יהודים יוצאי לוב - סיכום שנת 2015 ותכנית עבודה 2016
6. הסוף לעידן הסרטון? - מתי גילעד
8. דוד ד'אור הכל משמים - משה (זיגי) זיגדון
10. רבי יששכר חכמון זצ"ל - יוסף בן דוד ג'אן ודוד ג'אן
14. המגן שלנו מחצב - מתי גילעד
16. אור יהודה דה רומא - ציון וטורי
18. הצלם של ג'אדו - פנינה קרקוקלי
22. ציוד הצילום והתעודות של שאול בדוסה - מוזיאון יהדות לוב
24. סיפור כד השמן שלי - איריס ארץ ארבע
25. ביקור על המשחתת - אברהם ארביב
26. פנינים מפנינה - חוויה במוזיאון - פנינה שחם
28. הצדעה למתנדבים / סיפור קטן על עולם קטן - משה (זיגי) זיגדון
29. חדש על מדף הספרים
30. ביקורים, אירועים וכנסים

34. *Puo' un ebreo tripolino essere ingegnere?* - Ruben (Bino) Addadi

35. *Perchè basket anzichè football? (seconda parte)* - Franco Cohen Vitorio Halfon

36. *Dovevo avere Paura!* - Hamos Guetta

37. *Sir Mozes Montefiore* - Herbert Avraham Arbib

39. *Quando vivevamo in un mondo senza liberta' di stampa* - Daniel Mimun

מתנדבים באירגון

שמעון דורון, מאיר כחלון, אבי פדהצור, ניסים רובין, בנימין דורון, צורי דורון-דדוש, מיכאל גורן, משה ברדה, דינה דנון, שמאל גואטה, גלסנינה דבש, אריה הלחמי, משה זיגי זיגדון, מני זיגדון, נילי זרוק, איילה חגי, אילנית חכמון, דודו חסון, דבורה טבול, מזל יעל, עדנה לוי, ג'ודי משולם, ציון נעים, לילאנה סרוה, רחל עזרא, חנה צמח, בלימו שדה, רינה אבני, הרצל דבוש, רלי וינדרמן, ר"ח צורי חסון, אסנת ביטון, פנינה שחם, שלי שרון ולאה קאסב.

Iscriviti all' Organizzazione Mondiale degli Ebrei di Libia.
Sii partecipe e usufruerai dei seguenti vantaggi:

- 1) Abbonamento alla rivista "Germogli" (Livlun).
- 2) Sconti speciali sui spettacoli, dischi e d.v.d.
- 3) Partecipazione alle votazioni per le elezioni dei membri dell' Organizzazione.
- 4) Aggiornamenti sulle novita' in corso

Prezzo annuale: 50 Euro (Ester), 100 Shekel (Israele).

Si accettano pagamenti con carta di credito.

Per informazioni: 972-3-5336268 www.livlun.org

לחברים בארגון העולמי

1. הזכות לבחור ולהיבחר בבחירות לארגון
2. מגוון לכתב העת "לב לוב"
3. הנחות לספרים ולתקליטורים
4. עדכונים על פעילויות שוטפות ואירועים

דמי חבר 100 ש"ח לשנה
ניתן לשלם בכל אמצעי תשלום

להצטרפות:

03-5336268 03-5336272

מייסד ועורך ראשון
נחציה-נחום גלבע

עורכת ראשית
מתי גילעד

עורך משנה באיטלקית
דניאל מימון

עריכה לשונית
ד"ר רחל ברוך

מנהל
צורי דורון-דדוש

עיצוב והפקה
סטודיו הילעד

דפוס
"המרכז" האחים תשובה נתניה

צילום
יוסי גמזו לטובה

כותבים
איריס ארץ ארבע, אברהם ארביב
דוד ג'אן ויוסף בן דוד ג'אן,
מתי גילעד, ציון וטורי,
משה (זיגי) זיגדון,
יטוריו יאיר פלח,
פנינה קרקוקלי, פנינה שחם,
Daniel Mimun, Franco Cohen,
Vitorio Halfon,
Ruben (Bino) Addadi,
Herbert Avraham Arbib

Redattore sezione italiana
Daniel Mimun

הפצה
הארגון העולמי ליהודים יוצאי לוב

חברי המערכת
פרופ' מוריס רומני,
בנימין דורון-דדוש, צורי דורון דדוש,
משה (זיגי) זיגדון, תקוה יולרי-נעמן,
דניאל מימון

כל הזכויות שמורות
לארגון העולמי ליהודים יוצאי לוב
משה הדדי 4, אור יהודה
luv@bezeqint.net
www.livlun.org.il
03-5336268/72

מוזיאון יהדות לוב
פתוח בימים א'-ה'
בחול המועד ואיסרו חג
בין השעות 09:30-17:00
סיור מוזר לקבוצות
בתיאום מראש

מורשת יהדות לוב

הסוף לעידן הסרטן?

אחרי שנים של קריירה מחקרית ענפה במרכז הרפואי של אוניברסיטת ברקלי בקליפורניה ובמרכז הרפואי לטיפול בסרטן במלבורן, אוסטרליה הצטרף פרופ' יצחק חביב לפקולטה לרפואה בצפת. פרופ' חביב עומד בראש המרכז לחקר הסרטן שמפתח שיטה חדשנית לטיפול מותאם אישית בחולי סרטן שתשפר את סיכויי ההחלמה שלהם. פרופ' יצחק חביב פינה מזמנו היקר ונעתר בשמחה לבקשתי לראיון לכתב העת "בלוב" מתוך כבוד והערכה למסורת אבותיו.

מאת: מתי גילעד

במשפחת חביב יש מסורת של לימוד משפטים. סבו היה עורך דין בבנגאזי, אחותו, אירית חביב-סגל ז"ל, הייתה ד"ר למשפטים באוניברסיטת תל-אביב, ואחיו רמי חביב אף הוא עורך דין. לאביו עמוס הייתה אפשרות ללמוד ולהיות עורך דין מצליח, שכן הוא נולד למשפחה אמידה בבנגאזי. במקום זאת, כבר בגיל 17 הוא החליט להתגייס ללגיון הזרים כדי להיות חייל מקצועי יותר, וכחלק מזוהותו הלאומית במחשבה על המדינה שבדרך. עמוס הקדיש את חייו לצבא ותמיד חיפש לשרת. אחרי שירות בלגיון הזרים הצרפתי שירת כקצין במשטרה החשאית תחת שלטון המלך אדריס. מנכ"ל משרד הביטחון של משה דיין, שהכיר את עמוס בתור יועץ לענייני ערבים, סיפר פעם ליצחק שלאביו עמוס הייתה מערכת יחסים פרטית, אישית ושקטה עם משה דיין, והוא התייעץ אתו בענייני התרבות הערבית.

כשעמוס ביקש לרכוש דירה עבור משפחתו ברחוב לאון בלומברג ברמת-אביב, סירב הבנק להעניק לו משכנתא עבור דירה בתל-אביב, והציעו לו כחלופה לרכוש דירה בערים אחרות. עמוס רצה מאוד להעניק הזדמנות לילדים שלו והתעקש לקנות בית ברמת-אביב, שהייתה מפורסמת אז בחינוך המעולה שלה. לבסוף, התערב מפקדו בעניין והשיג לו את המשכנתא הנכספת.

פרופ' חביב היה בין המשתמשים הראשונים בטכנולוגיה לקריאת הגנום שהומצאה בקליפורניה. בעולם יש מספר קטן של חוקרים בתחום זה, והתפקיד שלו בתמונה העולמית הוא פענוח הגנום, להבין את משמעות הכתוב ולתרגמו לתכנית עבודה טיפולית.

יש תרבויות שבהן לא חשוב מאין אתה. יש לנו מה ללמוד זה מזה, בתנאי שזה נעשה בצורה אנליטית ובאופן תרבותי. אנחנו באנו מלוב, והשני מעיראק. צריך להביא את החזק והטוב שהבאנו לתוך הדיאלוג הזה בין להדגיש את התועלת, ולא להדגיש שלא קיבלנו אותה הזדמנות. אם לא נסתכל מעל לזה, לא נצליח להתגבר ולעלות מעלה. אבי עשה בחירה. הוא רצה שהילדים שלו יצליחו, ואני חושב שהוא קיבל את זה."

בשנת 1997 עזב חביב לקליפורניה והיה בין המשתמשים הראשונים בטכנולוגיה לקריאת הגנום שהומצאה שם. בעולם יש מספר קטן של חוקרים בתחום זה, והתפקיד שלו בתמונה העולמית הוא פענוח הגנום, ללמוד לקרוא את הכתוב,

חשבו עליו מראש; ולעומת זאת - כשיש הרבה יועצים, כל אחד חושב על היבט אחר של המצב, ועל מקרים אחרים שעלולים לקרות, וכך זוכים לישועה. אפשר לעכב את הסרטן שש-שבע פעמים, אבל יש הרבה מאוד מרכיבים לא בריאים בתרופות, והן הולכות ומזעזעות את הגוף. התרופות גם עולות הרבה מאוד כסף, תרופה יכולה לעלות \$120000 לשנה. כמה אנשים יכולים לקנות את התרופה הזאת למשך 20 שנה?"

בדרך כלל, פרופ' חביב אינו נמצא בקשר עם המטופלים כי מבחינה אתית הוא אינו רופא. "אני לא בוגר בית-ספר לרפואה. באוסטרליה המומחים נתנו לי תעודת רופא, אך בארץ אני רק יועץ. חשוב לי מאוד לא לקחת את המקום של הרופא. אך לפעמים יש מצבים, בדרך כלל בגלל קוצר זמן של הרופאים, שבהם אני מסביר למשפחה. זה אומנם לא התפקיד

מתוך 200 הסטודנטים שלמדו ממנו באוסטרליה ובצפת, מהנדסים ורופאים, אין אחד מהם שמסתכל על שלוש שנים אחורה, ולא יכול לומר שהוא עזר לכמה אנשים או הציל את חייהם, השאלה היא באיזו מידה המעורבות שלו הצילה את החיים, ולכמה זמן ההצלחה הזאת תחזיק מעמד.

שלי, אבל אינני יכול להתעלם מהם. את ההחלטות בסופו של דבר הרופא מקבל, אבל לפחות הוא מקבל אותן עם הרבה יותר מידע."

"העיסוק במחקר הזה הוא מרתק אבל גם קצת עצוב", אומר פרופ' חביב, "לילה אחד אני מגיע הביתה ב-11:30 בלילה, ואני מיואש כי היה לי יום גרוע. פתאום מצלצל הטלפון, מאחוריו אדם שמספר לי שכשהוא פגש אותי אשתו לא יכלה להרים את הראש מהמיטה, ועכשיו הם חזרו משבועיים וחצי של טיול ביער השחור, שבו צעדו עשרה ק"מ כל יום ביחד. כנראה בגלל זה אני עושה את זה."

בסיומו של יום, המחלה שכולם חוששים ממנה, נמצאת כרגע בשלב שבו החוקרים מצליחים לפענח אותה, לתעתע בה, אך לא לגמרי לחסל אותה. פרופ' חביב מאמין שהמחקר עלה על דרך המלך. אז אפשר כבר להיות אופטימיים.

mattiegilad@gmail.com

שנשארו בחיים במשך שש וחצי שנים. הרפואה יודעת על הסרטן אלפי שנים. אז כבר ידעו לומר שזו מחלה שלא ניתנת לריפוי. לפני 150 שנה התחילו לנתח את הסרטן, אבל הניתוחים התחילו להיות יעילים יותר רק אחרי שהמציאו את הסטריליות והאלחוש. על טיפול בסרטן עם תרופה חשב יהודי באחד מבתי החולים מבוסטון. הוא נתן חומצה פולית ל-11 ילדים חולים בסרטן, מתוכם שישה חיו חצי שנה במקום שישה שבועות (!), ורק אחר כך המחלה הגיעה שוב וניצחה אותם. היום, בשישה טיפולים 96 אחוז מהילדים הללו נרפאים.

במשלי יא, יד כתוב: "בְּאֵין תְּחַבְּלוֹת יִפֹּל עַם, וְהַשְׁעִיָּה יִרְבֵּן יוֹעֵץ". חלק מהניצחון הוא היצירתיות. כיוון שהסרטן מסתגל, אין אפשרות לחזור ולהילחם בו עם אותו הנשק שבו השתמשת בטיפול הקודם. כשלא עושים תחבולות, אסטרטגיות הלוקחות בחשבון את כל המקרים האפשריים, עלולים ליפול ולהיכשל במקרה שלא

החיסונית לתקוף ולמגר את התאים הסרטניים. "עם כל זאת, אפשר לומר שאנחנו לא מצילים חיים של בני אדם, אבל אנחנו דוחים את הקץ. מתוך 200 הסטודנטים שלמדו ממנו באוסטרליה ובצפת, מהנדסים ורופאים, אין אדם אחד שמסתכל על שלוש שנים אחורה או הציל את חייהם, השאלה היא באיזו מידה המעורבות שלו הצילה את החיים, ולכמה זמן ההצלחה הזאת תחזיק מעמד. אבל לכולם יש חלק בשיפור חייו של אדם כזה או אחר עלי אדמות", טוען פרופ' חביב. "אנשים החולים בסרטן הלבלב לא חיו יותר משלושה חודשים, ואני החזקתי אנשים עם סרטן הלבלב שלוש וחצי עד שש וחצי שנים. סטיב ג'ובס הגיע אלי לקליניקה פעמיים לטיפול, והוא החזיק מעמד שש וחצי שנים. העולם קטן מאוד במחקרים הללו. סרטן הגליובלסטומה, שזה גידול במוח, אמור להרוג תוך שנה וחודשיים מהבחינה. אחותי נפטרה אחרי שנה וחצי, והיו לי חולים עם גידול במוח

להבין את משמעות הכתוב ולתרגמו לתכנית עבודה טיפולית. "בתחום הזה אנחנו כמו בבהלה לזהב, כולם יודעים שיש את המידע הזה, אבל לא יודעים עדיין לקרוא אותו בוודאות."

פרופ' יצחק חביב עומד כיום בראש צוות חוקרים במרכז לחקר הסרטן בפקולטה לרפואה בצפת המפתח שיטה חדשנית לטיפול מותאם אישית בחולי סרטן. הייחוד בעבודתו של פרופ' חביב היא שבמעבדתו נחקרות דגימות מגידולים נוכחיים של חולי סרטן המטופלים בבתי החולים ברחבי הארץ. החוקרים בצוות בוחנים כמות עצומה של משתנים באמצעות טכנולוגיה המנתחת ויוצרת השערות עבודה חדשות, בודקים את האפשרויות השונות לטיפול ומגיעים להמלצה הטובה ביותר. בכך הם מגדילים את הסיכוי של החולה להירפא.

פרופ' חביב מסביר מהו סרטן באמצעות דימויים ציוריים ואף משתמש בהקבלות לעולם היהדות והקבלה היהודית. את רצף האותיות של ה-DNA הוא מתאר כדיבור של השם שנמצא בכל מקום בבריאה. את המבנה של ה-DNA הוא מתאר כסולס יעקב - רצף האותיות AJGC בטקסט ה-DNA תמיד מסודר באופן מקביל כמו 'סולם יעקב' - האותיות עומדות זו מול זו, ואם מפרידים את שני הצדדים - אפשר להשלים אותן בקלות. עובדה זו הוא מכנה "תורה עתיקת יומין", תורה שיכול האדם להעתיק פעם אחר פעם. את הסרטן הוא מתאר כאדם הקורא בכתוב ונוהג בדיוק על פיו: "בתורה יש טעמים, נקודות, תגים ואותיות. בטעמים אם יהיה פסיק אחר המילה "לא" זה יהיה "לא, תרצח!" אבל לנו יש מסורת לקרוא - "לא תרצח!" מנקודת מבט זו אם אדם יקרא "לא, תרצח!" הוא לא רשע, הוא רק קורא לא נכון - זה סרטן. התאים שקוראים את הכתוב ב-DNA אינם מתווכחים אתו אלא הולכים 'לפי הספר'."

עולם ההנדסה אכן המציא את הטכנולוגיה שמאפשרת לקרוא את רצף ה-DNA, ולזהות היכן הרצף משתנה ומה גורם למערכת החיסונית של הגוף להסתגל אליו במקום לתקוף אותו. כשמנטרלים את התמיכה של הגוף, גורמים למערכת

דוד ד'אור הכל משמים

מאז ששמעתי לראשונה את שירתי לא הפסקתי להתלהב מהקול השמימי שלו, מדיכולת לעלות לאוקטבות גבוהות עם הטנור שלו מחד גיסא, ולרדת אל הבסים הנמוכים מאיך גיסא, מנעד אדיר ונדיר. לא הייתה לי היכרות אישית אתו. רציתי מאוד להכירו מקרוב, ובטוח הייתי שאפגוש דמות מעניינת. כשסוף סוף נפגשנו אמר דוד "הכול משמים", ואכן השמים עזרו לי, ונפל בחלקי לראיין אותו לכתב העת שלנו. ציפיותי לא נכזבו - אכן פגשתי אדם מעניין ומרתק, איש נעים הליכות ומסביר פנים. בקיצור - איש כלבבי.

משה (זיגי) זידגיון

בהגיעי אל מול פתח ביתו, נקשתי בדלת, והדבר הראשון שבו הבחנתי היה החיוך והמבע החם ששידרו פניו. בלי גינוני טקס מצדו לחץ את ידי בחום רב, ובאותו הרגע נתן לי לחוש כאילו אנו מכירים זה עידן ועידנים. התרגשותי הטבעית התפוגגה כמעט מייד, והוא נתן לי לחוש כאילו שאני בבית. קשה לתאר במילים להסביר מה

יש בו בדוד, שגורם לאדם להרגיש נוח לידו. אולי זאת אהבת האדם הנטועה עמוק בלבו, או אולי זה החינוך שקיבל בבית הוריו לאהבת הזולת. דוד ד'אור בשמו הבימתי הוא בן למשפחת נחאסי, שאחד מהם הוא אליוה נחאסי מנכ"ל הג'וינט בלוב באותה עת. חלופת מכתבים בינו לבין חוזה המדינה הרצל

נמצאים בבית המורשת באור-יהודה. כמו רוב היהודים בלוב, גם משפחת נחאסי הייתה חדורת ציונות, וזה בא לידי ביטוי ברצון העז ובכמיהה להגיע ארצה מוקדם ככל האפשר, עוד בטרם קמה מדינת ישראל. סיפור עליתם לווה בפעילות משפחתית, כאשר האח הגדול במשפחת נחאסי

הוברח ארצה באישון לילה ללא ידיעת הסבתא. כשהדבר נתגלה לה, היא לקחה את הסב ועלתה איתו ארצה. הם הגיעו לבאר-יעקב, ושם קבעו את מושבם.

הסבא, שהיה בטריפולי איש אמיד ומכובד ובישראל, מצא את עצמו גר באוהל במעברה. הוא לא יכול היה לשאת את המצב ונפטר בגיל צעיר משברון לב, כאשר הוא משאיר אחריו אלמנה עם שמונה ילדים. אחד מהילדים הוא ויטוריו, אביו של דוד. ויטוריו היה אז רק בן שתיים-עשרה, והוא החליט לקחת עליו אחריות ויצא לעבוד לפרנסת המשפחה. הוא מצא עבודה בקיבוץ נצר סירני שבסמיכות למעברה כשוליה בנגרייה של הקיבוץ. לימים, הוא הפך את הנגרות למקצוע ופתח נגריה קטנה משלו, וכאמור כל אותה העת סייע בפרנסת המשפחה.

אמו של דוד הגיעה מטריפולי לבאר-יעקב כתינוקת, גדלה והייתה לנערה יפה שמשכה את תשומת לבו של ויטוריו, שהיה אף הוא גבר נאה ושרמנטי. הם התאהבו זו בזו, נישאו, והקימו משפחה. אחד מבניהם הוא לא אחר מאשר דוד שלנו. בחלוף הזמן החליטו הוריו של דוד לעזוב את המעברה בבאר-יעקב, לא לפני שדוד לקח איתו זיכרונות ילדות במפגש עם אפרים קישון ועם שלמה בר שהיו שכניו, ולימים הזדמן לו לשתף פעולה עם השניים, כל אחד לחוד, במהלך הקריירה שלו.

המשפחה הגיעה לבת-ים. דוד, כמו כל נער אחר, נכנס למסלול לימודים וציין לו כמטרה ללמוד השפה הערבית ולימודי האסלאם. עם גיוסו, בזכות כישוריו, ביקשו בצה"ל להפעילו בקהילת המודיעין, ואילו הוא, שפניו אל המוזיקה משחר ילדותו, הצליח לשכנע את המערכת הצה"לית שמקומו בלהקה צבאית. ואכן כך היה, והוא מצא את מקומו כזמר בלהקת פיקוד המרכז. העבודה לא הייתה קלה. היו הופעות מרובות, לפעמים שלוש ביום, כניסות רבות ללבנון בתקופה הקשה

והמסוכנת במטרה לבדר את החיילים המשרתים שם, התרוצצויות רבות שבצדן רכישת ניסיון רב, וכך היה עד לשחרור.

הוא נרשם לאקדמיה למוזיקה בירושלים כדי להעמיק את ידיעותיו בתחום המוזיקה ולהרחיב ולהעשיר את הידע, כפי שהאקדמיה יכולה להעניק לו. ואכן כך היה. הוא הרחיב את השכלתו, ובפרט בתחום של המוזיקה הקלסית, ולימים מצא שימוש רב בכל אשר למד וספג שם.

דוד נשא את בת זוגו פזית, המנהלת האישית שלו. לבני הזוג שני ילדים: ליהי, שכיום משרתת בצה"ל, וגיא - תלמיד

כבוד גדול חולקים לו במקומות רבים. הוא זכה לתארים אות אביד איטלקי וקונסול כבוד בקוריאה.

בתיכון.

לא קלה הדרך לאמן בראשית דרכו - הצורך לחשוף את עצמו, את כישוריו, יכולותיו וכישרונותיו, כאשר סגנונו טרם בשל דיו. קולו הערב והמיוחד, זיכרונות מוזיקליים מבית אבא, חיבור למקורות, לתפילה ולניגונים - הכול מתערבב עם מה שרכש בתקופת הלימודים, הוא מוציא תחת ידו, יותר נכון לומר באמצעות גרונו, את מה שקהל שומעיו אוהב ויודע להעריך. אין לו בעיה להתחבר לסגנונות שונים, עם עיבודים חדשים שלו, עם רפרטואר עשיר ומעניין, ואט אט יוצא שמעו, ומתפרסם שמו בכל העולם.

מפורסמים מכל העולם הזמינו אותו לשיר לכבודם; שלושה איפיוורים, כל אחד בכהונתו הזמין את דוד לשיר בפניו. גם נסיכת תאילנד הזמינה אותו שישיר בפניה, נשיא ארצות הברית לשעבר קלינטון, הזמין אותו לנגן בפניו מספר פעמים, ואחריו נהג כך גם הנשיא הנוכחי אובמה. הוא הופיע בפני ראשי ממשלות

לא מעטים, ביניהם ראש ממשלת אוסטרליה. גם נשיא איטליה הוא אחד ממעריציו. הוא שר בסין את דואט השנה עם זמרת מקומית, והכול על טהרת השפה הסינית, לתשואות הרבות של הקהל המקומי שיצא מגדרו. שם גם זכה באלבום פלטינה. דוד הופיע בחו"ל בפני קהלים שמונו 25,000 - 70,000 איש שבאו לשמוע אותו במוזיקה מהמקורות. כבוד רב חלק לו בנו של מרטין לותר קינג, שהזמינו לשיר בטקס לזכרו של אביו. דוד הזמין לשיר גם בפני נשיאי ישראל, מר פרס ומר ריבלין.

כבוד גדול חולקים לו במקומות רבים. הוא זכה לתארים אות אביד איטלקי וקונסול כבוד בקוריאה.

כל אלו הם רק קצה-קציהן של הפעילויות המוזיקליות שלו, החל מהשיר "תשמור על העולם ילד" המרעיד את כל נבכי נשמתם של המאזינים, ועד פעילויות נוספות במסגרת להקות, צוותים, צמדים ועוד כהנה וכהנה. ההיסטוריה המרשימה שלו מופיעה במלואה בוויקיפדיה.

ועם כל אלה הוא מתנהג בצנעה שאינה אופיינית בדרך כלל לאומנים מהשורה הראשונה. זכורני שבאחד הטיוולים שלי, כאשר הייתי במטוס בדרכי לתאילנד, ישב דוד באותה טיסה במחלקת תיירים בדרך לאחת מההופעות שלו שם. הוא היה לבוש במכנסי ג'ינס וחולצה קלילה, והסתובב במטוס בלי שום גינונים כאחד הנוסעים. לא אשקר אם אומר, שלבי נמלא גאווה בו, בחור בלי "פוזות", עממי, האוהב את הסובבים אותו.

דוד שר את מה שהוא אוהב, אם זאת מוזיקה קלאסית או מוזיקה אתנית, הוא אינו קושר את עצמו למסגרות מחייבות ומאמין שהכול משמים. היום הוא שר לא מעט ממקורות מבית אבא. אמרתי - בחור מוכשר, עדין, חם ויקר, ואכן זה מה שמאפיין את דוד ד'אור יקירנו.

zigis1@gmail.com

רבי יששכר חכמון זצ"ל

הרב הראשי האחרון של קהילת היהודים בלוב

החכם השלם ראש אב בית הדין מטריפולי, רבי חכמון, הסביר כי מקור השם חכמון מתוך במקורות בספר דברי הימים א', פרק י"א, פסוק י"א:

“וַאֲלֵהּ מִסְפָּר הַגְּבֵרִים אֲשֶׁר לְדָוִד יִשְׁכְּעִם בֶּן הַכְּמֹזֵנִי רֹאשׁ הַשְּׁלִישִׁים הוּא עֹזֵר אֶת חַנְיָתוֹ עַל שְׁלֹשׁ מְאוֹת הָלָל בְּפַעַם אֶחָת”

רבי יששכר חכמון זצ"ל, שהבול הכירוהו כרבי “זכר”, רבה הראשי האחרון של לוב, נולד בבכר זליטן בשלוב בשנת התרמ"ה - 1885 (מבוסס על הכתוב בתעודה רשמית של השלטונות האיטלקיים בלוב. אולם במסמך נוסף מופיעה שנת הלידה התרמ"ז - 1887), להוריו אליהו, ורבקה (לבית בן עטיה). הזוג רבקה ואליהו חכמון הביאו שבעה צאצאים לאוויר העולם: רבי יששכר, משה, ציון, רחמים, עמוס, מרים ודוד.

מאת: דוד גולן הי"ו יוסף בן דוד גולן הי"ו

הכפר זליטן הרחוק כחמישה קילומטר מטריפולי, שוכן לשפת הים התיכון בלבה של נאות מדבר שופעת מים וירק. המקום היה מרכז גידול התמרים בלוב, והיישוב היהודי שבו הוא קדמון מאוד. הוא נודע בזכות בית-הכנסת העתיק “צלאת בושאיף”, שנבנה לפי המסורת בשנת ד' אלפים תתק"ד - 1144. האדון בושאיף ואשתו היו זוג ירא שמים, צדיקים בכל אורחותיהם, נדבנים גדולים ועשירים מופלגים. כאשר מת בושאיף, ביקשה האלמנה דרך שבאמצעותה תנצח את זכרו ותפעל לעילוי נשמתו. היא בדקה ומצאה שהמנוח הותיר בירושתו חלקת קרקע גדולה שאותה רכש מערבי זליטן. הגברת בושאיף

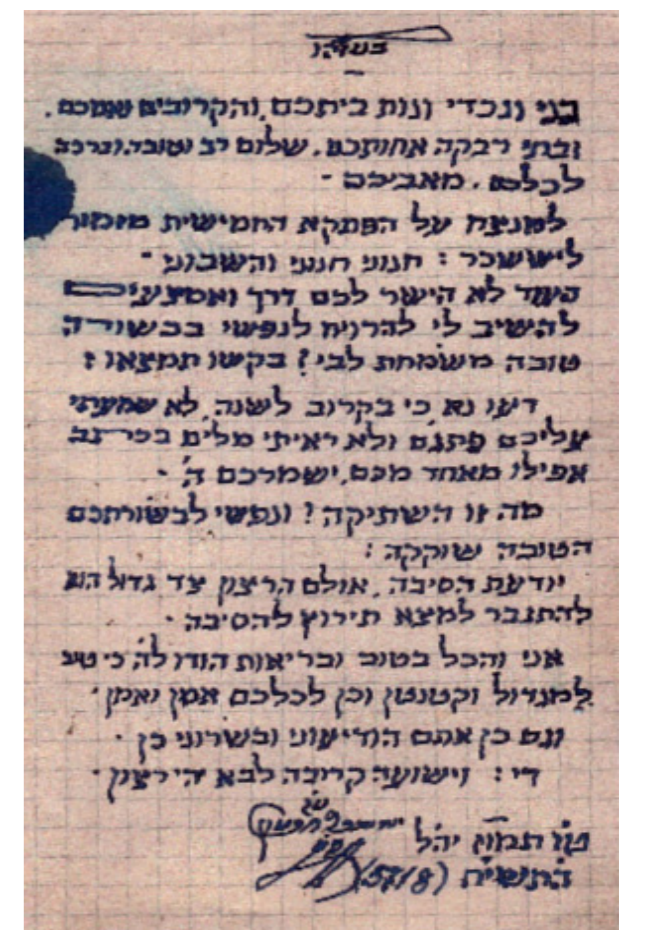
החליטה להקים לזכרו בית-כנסת מפואר. בית-הכנסת שהוקם ידוע בזכות סגולתיו המיוחדות ואין ספור אגדות על מעשי נסים, והוא היה למוקד עלייה לרגל של יהודי לוב. בילדותו למד רבי חכמון תורה בזליטן ב"תלמוד תורה", והמשיך להתמיד ולהעמיק בלימוד התורה כל ימי חייו. לפרנסתו עסק בצורפות והזיקק בבית מסחר לייצור כלי כסף ומכירתם. הוא עסק גם באומדן שווי הזהב והכסף לבקשת הפונים אליו. רבי חכמון רב הפעלים שימש גם בוועד קהילת יהודי זליטן. עקב מצבו הכלכלי המשופר, רוב צורכי הקהילה היו באחריותו ומכספו. הוא נשא לאישה את זולה, ובזליטן נולדה בתם הבכורה פיפיה. לאחר כן בטריפולי

נולדו: יצחק, יוסף אברהם, פנחס, חי, יהודה, בנימין ורבקה. כל הליכותיו של רבי חכמון היו בצניעות ובענוה, דיבורו היה שקט ולא מתנשא למרות עושרו הרב. מלאכת הכתיבה נטלה זמן רב מזמנו, בנוסף לעיסוקיו הרבים. הוא הקפיד על תזונתו הצמחונית ולא אכל בשר. הוא אכל חמאה עם לחם מיוחד, סלק אדום, פירות וירקות - רק של העונה - ושתה תה. בתחילה נהג רבי חכמון להתלבש בבגדים היהודיים המסורתיים: קמילה - חולצה לבנה ארוכה עד מעט מעל הברכיים עם שרוולים ארוכים. סרוואל - מכנסיים לבנים רחבים המגיעים עד מעט מתחת לברך. פרמלה - וסט, מותניה חסרת שרוולים בצבע תכלת-כחול עם רקמה בצבעי שחור-כחול עמוק. טאקיה חמרה - כובע אדום מבד לבד. סאכו - מעיל שחור ארוך מבד משובח.

עם תחילת הכיבוש האיטלקי את טריפוליטניה שימש זליטן כאזור התכתשות בין הצבא האיטלקי לבין המורדים הערבים. האיטלקים בנו חומה מגן בצורה סביב זליטן, והרובע היהודי היה מצוי בין החומות. על חומות העיר הציבו האיטלקים תותחים ששימשו כנשק חזק ומרתיע מפני כוחות המורדים הערבים. אולם מלחמת העולם הראשונה בין השנים 1914-1918, טרפה את הקלפים, האיטלקים נאלצו להעביר את התותחים לחזית באירופה. המורדים ניצלו זאת, ובשנת 1915 כאשר פרץ המרד הערבי, הם פשטו על העיר זליטן ושדדו את רכוש היהודים. האיטלקים נאלצו להתבצר בנמל, והיהודים ברחו לטריפולי ולמדבר הגדול.

רבי חכמון, אשר בטח בשכנו הערבי ומחשיבו כאח, מסר לו לשמירה את המפתח לבית מסחרו לכלי כסף המלא

מכתבו של רבי חכמון מלוב למשפחתו בישראל

וגדוש בכלי כסף וזהב. למרבית הצער, זוהי הפעם האחרונה שרבי חכמון ראה את כל רכושו ועושרו הרב שהוערך בשווי אסטרונומי של כ- 80,000 פרנק. הוא ברח יחד עם אשתו ובתו פיפיה דרך הים באמצעות סירה לכיוון טריפולי. אסון קרה אותם בדרך, והסירה התהפכה על יושביה. במאמצים גדולים נחלצו ממצוקתם והצליחו להגיע לחוף המדבר. זמן רב סבלו ייסורים בדרכי המדבר, עד אשר עלה בידם להגיע לטריפולי חסרי כול. הם השתכנו בבית משפחת ואתורי ברחוב החמאם הגדול מספר 56. אחרי מה שקרה לי בפרעות, לא עליכם, שאבד בהם כספי כולו, בערך שמונים אלף פרנק. לא נותר לי להתפרנס אלא מן התורה אשר למדתיה מן צעירותי ומהכתיבה. אנשי זליטן כולם יכולים להעיד עלי, שחייתי בעושר ובתורה. כמו כן הייתי אחד מן הוועד של קהילת זליטן, ורוב צורכי הקהילה היו באחריותי, כמו שידוע לאדון אליהו ממשפחת רקח ישמרהו צורו ויחיהו. ועל זה אני מפציר מכם שתכתבו זה, שתסבבו לכם אתורי ותחפשו לי אם יש לכם עבודה או בתור מלמד או בתור סופר עבודת כלשהו, תחת אחריות ועד הקהילה. אני מסתפק בכל מה שיגזר ה' אפילו 15 פרנק לשבוע כדי שאוכל להחיות בהם את אשתי וילדיי. ואני איש שרגיל בקריאה ובכתיבה: חצי קולמוס ומרובע ואפילו רש"י. ועל זה אין לי אלא שכבודכם תעשו לי פתרון, והי יתברך לא יראה לכם צער, אמן כן יהי רצון ושלו. יששכר חכמון ס"ט"

לפי מכתב זה נקבע בוודאות כי ר' חכמון נולד בשנת 1885. מאחר שבשנת 1915 הוא כתב את המכתב וציין כי הוא בן 30. רבי אליהו רקח המוזכר במכתב ושמו

ללמד סגוריה על רבי חכמון, שימש באותה תקופה כממלא מקום הרב הראשי בטריפולי.

אנשי ועד הקהילה נעתרו לבקשתו, ובשנת התרע"ה-1915 החל רבי יששכר חכמון לשמש כסופר בית הדין הרבני בטריפולי. רבי חכמון נהג לרשום בצורות שונות את תוארו לפני חתימתו: “כאתב בית דין בטרבלס ע"ה יששכר חכמון ס"ט, הכותב יששכר חכמון”, “סופר בית הדין”. הערבית היהודית, והעברית, בכתיבה מסודרת, ישרה ונקייה, הוטו ושוטפת משמשות את רבי חכמון בטפסים ובכתובות השונות. ידיו של רבי חכמון מלא בעבודת הכתיבה, והוא נזקק לעוזרים במלאכת הכתיבה. “מועאון אוול לכאתב למדור ע"ה פראגי כלפון ס"ט” - (עוזר ראשון לסופר הנזכר עבד ה' פראגי כלפון ס"ט), לימים, פראגי חלפון משמש כסופר בית הדין הרבני במקומו של רבי חכמון.

רבי חכמון ביסס את מעמדו בבית הדין, ובעקבות כך גם מלבושו השתנה בהתאם ללבוש חליפות איטלקי.

בשנת התרצ"ב-1932 התמנה רבי חכמון לדיין שלישי, בראשותו של ראש אב בית הדין ר' ציון ביתאן זצ"ל, וכדיין שני שימש ר' יוסף יונה.

בשנת התרצ"ג-1933 התמנה ר' יוסף יונה לראש אב בית הדין, ר' חכמון כדיין שני ור' חי גבזון כדיין שלישי.

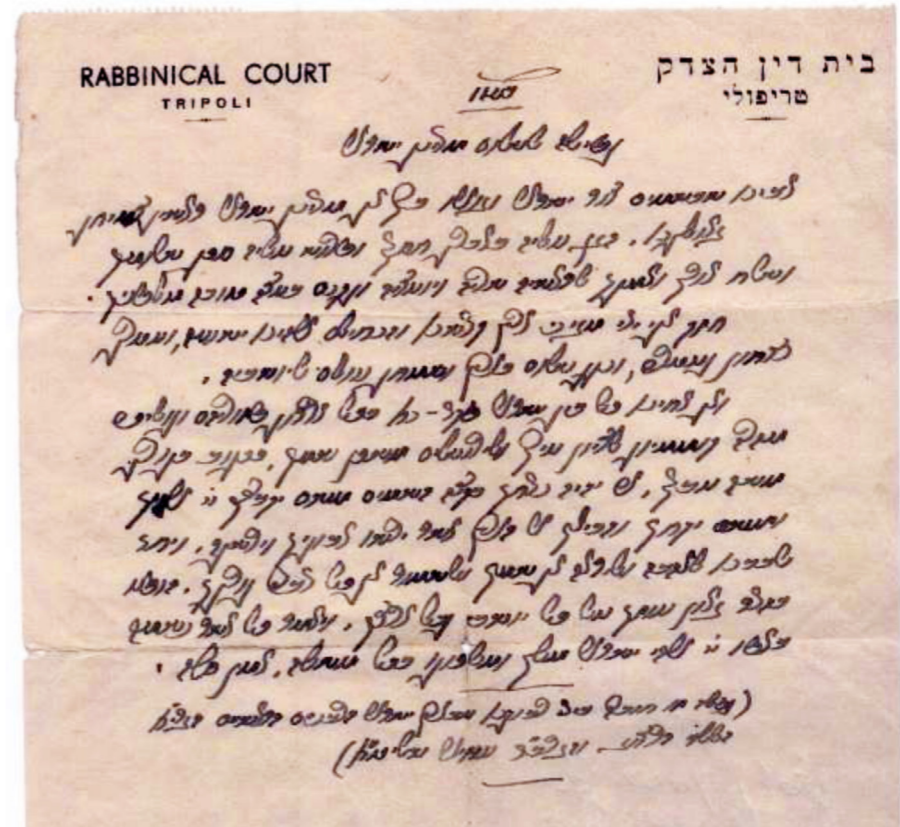
בשנת התרצ"ה-1935 התמנה ר' חי גבזון לראש אב בית הדין, ר' חכמון כדיין שני, ור' כמוס נחאסי כדיין שלישי. ארכיון בית הדין שנמצא במפתיע אפשר לנו הצצה מרתקת על אופיו ועל הנושאים שהתרחשו בין כתליו.

נמצאו מסמכים העוסקים בענייני משפחה, נישואין וגירושין, שידוכין ונדוניות, צוואות תעודות פטירה וטיפול בתומים. ענייני מוון עיזבון וירושה. תפילות מיוחדות ופיוטים, פסקי הלכה ותיעוד מנהגים, כשרות ושחיטה, חידושי תורה, ואפילו... מחזה בערבית-יהודית על יוסף הצדיק שנכתב בשנת 1923 למען תנועת מכבי.

לדוגמה: פרשה לא שגרתיית בנושא ביטול אירוסין. מפאת מורכבות הנושא וסיבוכיו נמשכו הדיונים לאורך כמה שנים בטריפולי, תונים וזוארה, ולבסוף נפסק... כמה מפתיע... על מתן גט לארוסה וגם על פיצויים עקב ביטול האירוסין.

מסמכים לא שגרתיים נוספים עוסקים בתשלום מזונות, ובהחלטה מרחיקת לכת של בית הדין, לאסור בבית כלא מקומי אב שלא שילם מזונות לילדיו.

בשנות הארבעים הורה בית הדין על קיום יום צום ותפילה בעקבות מלחמת העולם השנייה ומשלוח יהודים למחנות ההשמדה. בשנת התש"ח - 1948 קבע בית הדין את ביטול מנהג הנשים ללכת לבית העלמין

מטריפולי: תפילה לשלום מדינת ישראל

בתשעה באב. נראה שהיסוד להוראה זו היה טמון בחשש לביטחון ולשלומן של הנשים חסרות המגן בתקופה קשה ליהודי לוב תקופת פרעות 1948.

בית הדין בטריפולי הדפיס כרזות קיר גדולות ומרגשות לכבוד ה' באייר תש"ט-1949. קשה לדמיין, אבל בקהילת יהודי לוב השתמשו במונח "יום העצמאות" כבר ב-1949, במלאת שנה להקמת מדינת ישראל, עוד לפני שהוא הפך לשגור ומקובל. יהודי לוב, רגע לפני שמרביטים נאלצים

להימלט מארצם, קבעו את יום העצמאות של מדינת ישראל החדשה כיום של חג ומועד עם שורה של סממנים יהודיים של שמחה. זאת מתוך קשר עמוק לארץ, לציונות ולמוסדותיה של המדינה שקמה רק שנה קודם לכן. הכרזה היא מסמך נדיר המעיד כאלף עדים על עוצמת זיקתה של הקהילה היהודית הלובית בגולה למדינת ישראל.

מנוסח הכרזה ברור שהרבנים הדיינים היו קשורים לרבנות הראשית במדינת ישראל ולממשלת ישראל, שלפי החלטתן נקבע היום "ליום חג ומועד כללי בכל שנה ושנה בישראל ובכל קהילות ישראל בארצות פזורה". נקבע כיצד על היהודים לנהוג ביום העצמאות באותה שנה ובכל שנה לעתיד לבוא. מדובר בתקנות, עם כל המשמעות הדתית של המונח: "הננו גוזרים לקיים ולקבל תקנות אלו ולא ימוטו לעולם ודברי חכמים נטועים".

ראשונה היא התקנה המחייבת שכל בן אשר נולד בשבוע שבו חל יום העצמאות ייקרא "ישראל", וכל בת תיקרא "ציונה". התקנה השנייה קובעת את תכניו של יום החג והמועד. זהו יום של מתנות לאביונים, ועושים בו משתה ושמחה. גם מי שידו אינה מושגת, חייב לעשות לפחות סעודה אחת של בשר ויין המוגדרת כסעודת מצווה. כן נקבע שיום העצמאות הוא יום שבתון, מעניינת גם התקנה המורה לבוא לבית הכנסת בבגדי חג, בטלית ובתפילין, להניף את דגל ישראל לפני הוצאת ספר התורה (זוהי התקנה הבולטת והמפתיעה ביותר, הוצאת ספר תורה ואפילו שלא בימים הרגילים של הוצאת ספר תורה, שני או

חמישי), להתפלל תפילה של חול ולגמור בהלל ובברכה. התקנות מורות גם לקרוא את הפטרת "קומי אורי כי בא אורך וכבוד ה' עליך זרח" (ולא את ההפטרה המקובלת היום "עוד היום בנב לעמוד ינפך הר בית בת ציון גבעת ירושלים...").

על החתום: הרב הראשי שלמה ילז, אב בית הדין חי גאביון, והדיינים יששכר חכמון וכמוס נחאיסי

בתקופת מאורעות 1945 גרה משפחתו של רבי חכמון במקום מסוכן ומרוחק מבית הדין. כדי להימנע מפגיעות בבני משפחתו הם עברו לבית של האח, רחמים, בקורטו ויטוריו 150, שהיה מצוי בקרבתו של בית הדין. לאחר מספר חודשים בני משפחתו חזרו לביתם, אולם רבי חכמון נשאר להתגורר במקום עוד כשנתיים והקפיד ללכת לאטו מדי יום למשרדי בית הדין, כאשר ידו שעונה על כתפי אחד מילדי בני המשפחה, ולטפל בכל הנושאים הבעורים העומדים על הפרק ומחייבים את התערבות דייני בית הדין.

פרעות 1945, שבהן נרצחו 132 יהודים, ולאחר מכן פרעות 1948 שבהן נרצחו 14 יהודים, ערערו את שלווה המשפחה. זולה חששה מאוד לחיי בני המשפחה והפצירה ברבי חכמון לעלות ארצה. הוא עצמו סירב באצילות נפש, מאחר שראה את עצמו כמחויב בכל מאודו לדאגה לצורכי הקהילה. למרות זאת הוא התרצה ושלח לארץ ישראל את זולה אשתו יחד עם ילדיו רבקה, יהודה ובנימין, כאשר אברהם מצטרף אליהם מאוחר יותר. רבי חכמון עבר לגור בביתו של יוסף הבן שלו, אחד מבני המשפחה הגיע ארצה ולמרבית תדהמתו נתקל בתנועת מכוניות ובחילול השבת בארץ, בניגוד לחלומות ולציפיות שעליהם גדל. הוא כתב לאביו רבי חכמון ויידעו על הזעזוע שאותו חווה בארץ. רבי חכמון ברוב פקחותו עונה לו במשפט אחד "אל תגיד בונה, תגיד בניך", משמעות המשפט עמוקה ומראה על גודל תבונתו של רבי חכמון. הוא רמז לבנו שלמרות כל מה שהוא ראה, יהודי נשאר יהודי באשר הוא, גם באם חילל שבת. הוא רמז לו כי הפסוק במקורות הוא "וכל בניך לימודי ה' ורב שלום בניך", למרות שחכמינו מלמדים "אל תקרי בניך אלא בונה".

רבי חכמון ראה ברכה בעמלו בשירות הקהילה בבית הדין, ובשנת התשי"א-1951 התמנה לאב בית הדין וכרבה הראשי של קהילת יהודי לוב, לאחר עלייתו ארצה של ר' חי גאביון.

רבי חכמון השתדל ככל יכולתו לצמצם את אמונת האנשים המסיבית בעין הרע ובטקסים להסרתה. הוא סירב לבצע טקס שכזה, גם לעקשנים ביותר. הוא הסביר ולימד את הפונים אליו כי התפילה לאל עליון שבמרומים היא הדרך הנכונה והאמתית להיוושע.

באחד הימים התגלגלה שמועה לאוזנו של

רבי חכמון על אודות "איש מופת" שברשותו ביצת תרגומות מעוטרת במכחול ובכיתוב, הביצה העטופה בקטיפה הונחה אחר כבוד בקופסה יפה. השמועה - על אותה ביצה מופלאה בעלת סגולות מרפא לחולים ונשים עקרות ועזרה לכל נזקק - עברה מפה לאוזן. רבי חכמון ציווה על בעל המופת להתייבב לפניו "לחקירת פלאי הביצה", האיש הגיע מלווה בפמליית אנשים מאמינים. רבי חכמון לקח את הביצה ופנה בכעס לנוכח: "מא סאב אלמשיח קא יטלאע מן איסר אגיאלה?", (לא מצא המשיח אלא לצאת מאחוריה של התרנגולת?). רבי חכמון הפיל את הביצה על הרצפה ושברה לקול מחאת הנאספים. הנוכל נמלט מהמקום ולא הראה עוד את פניו. בעקבות מקרה זה נאמר על רבי חכמון "יששכר וואלד ארביקה כסר אדאחיה פי דקיקיה" (יששכר בנה של רבקה שבר ביצה בדקה).

לוב הכריזה על עצמאותה ב-24 בדצמבר 1951 בתמיכת האו"ם, בעקבות תנאי של בעלות הברית להסכם שלום עם איטליה. לוב הוכרזה כממלכה חוקתית, וסידי אידריס הוכרז כמלך לוב. מנקודת זמן זאת התחיל מצב יהודי לוב להשתנות לרעה בהדרגה. בשנת התשי"ד-1954 סגרו השלטונות הערביים את בית הדין באמצעות צו.

מכאן ואילך החלה להעבי עננה שחורה מעל ראשו של רבי חכמון. סיבוכי דלקת ריאות קשים אילצו לאשפוז בבית-החולים. במשך שבעה חודשים הוא התייסק, וגופו נחלש בבית-החולים. גם שחרורו מבית-החולים לא הביא מזור לגופו הדואב, ולאחר זמן קצר הוא לקה בשיתוק בשתי רגליו שריתק אותו לצמיתות למיטה. בני משפחתו המסורים שיכנו אותו בבית בוארון בזינקת אל פרנסיס 22, שבו התגוררו בנו יצחק עם בני משפחתו. היה זה בית גדול מאוד עם שתי קומות. רבי חכמון שכב במיטתו בחדרו בקומה העליונה, ולעתים נשען בגבו על גב המיטה ולא הפסיק את כתיבתו בנושאים הלכתיים ורביניים, בנוסף לכתיבה על סיפורי חיים וסיפורים אישיים. נושא אישי וכאוב מאוד מעסיק את רבי חכמון, אחותו מרים שחוותה חיים לא מאושרים עם בעלה, נפטרה בצער לאחר הולדת בנה, ורבי חכמון, מצער קירות לבו, מעלה על הכתב את סיפור חייה. כל ימי חוליו, אסתר כלתו אשת יצחק, טיפלה בו במסירות ודאגה למזונו ולכל מחסורו בעזרתם של פיפיה ושאר בני המשפחה. רבי חכמון לא הניח לתחלואיו לרפות את ידיו. הוא המשיך להנהיג את קהל העדה ממיטת חוליו, לפתור בעיות הלכתיות שדרשו את התערבותו, וללמד שיעורי תורה ממיטת חוליו. באבני מגנאגי שבא אליו להתייעצויות שימש כשליח להעברת הוראותיו לבני הקהילה.

משנסודו המוסדות המשפטיים של המדינה הלובית החדשה, הוקמו בתי משפט אזרחי ומסחרי, בית משפט פלילי ובית משפט לערעורים. בית הדין הרבני לא הזוכ, אבל בעקבות משא ומתן מיוחד, ובהמתנה

משולחנו של חוקר

מסתורי היעלמותם של ארכיון בית הדין הרבני של טריפולי, וגנזך ר' יששכר חכמון זצ"ל, הרב הראשי האחרון בלוב:

במסגרת המחקר שערכתי תוך כדי כתיבת קורות חייו של רבי חכמון, הצלחתי לחשוף מעט מזער ממסך המסתורין. מתברר כי לאחר מותו של הרב חכמון בטריפולי דאגה בתו פיפיה, שבביתה בטריפולי אוכסנו חפצי הרב מספר שנים לפני מותו, להעלות ארצה מוזודות וארגונים מלאים במסמכים וכתבי יד רבים, בעזרתם של בני המשפחה. בסופו של דבר "האוצר" נחת" אחר כבוד בביתה אשר בארץ. היא וסעיד בוארון בעלה שמרו מכל משמר על "האוצר" ולא הניחו לאיש לגעת ולעיין בו, שמא יגרמו לו נזק כלשהו. בני הזוג נפטרו ללא צאצאים, ורבקה, אחותה של פיפיה שהתגוררה אצלם, המשיכה לשמור על "האוצר". בבא הזמן גם רבקה, שהייתה גרושה וללא ילדים, הלכה לבית עולמה... מנקודה זאת התחיל מחול שדים מסתורי. לרוב בני המשפחה לא היה מושג באיזו דרך עלומה וכיצד נעלם כל "האוצר". גם כיום אין תשובה לכך, אולם לפחות אפשר לשאוב אינפורמציה יקרת פז מהמסמכים שנמצאו, למרות שלצערנו, אין המסמכים נגישים לקהל הרחב. עדיין נשארה תעלומה מסתורית לא פתורה: היכן כל שאר כתבי היד והמסמכים הנוספים?

למעלה מחמישים שנה חיפשו חוקרי יהדות לוב לשווא אחר מסמכי בית הדין שאמורים היו לשפוך אור על חיי הקהילה ואורחותיה בדורות האחרונים, אולם עד כה כל מאמציהם עלו בתוהו, ולא נודעו עקבות הארכיון. ענן מסתורין כבד אפף את תעלומת היעלמות.

לפתע, כרעם ביום בהיר, לפני כשנה, התפרסם מאמר של ד"ר יהודית הנשקה, "סקירה וניתוח של ארכיון הרב יששכר חכמון" ... הייתה זאת הפתעה מוחלטת ומהממת ... למרבית התדהמה דיווחה יהודית כי היא נשלחה לחקור את הארכיון אשר נמצא... לא להאמין... "באוניברסיטת ייל, ניו הייב, ארצות הברית".

בארכיון 330 תעודות ומסמכים המקפלים בתוכם כתשעים שנות פעילות: 1872-1960. כתובות, גיטין, כתבי אפטרופוסות, תעודות פטירה, צוואות וירושות, פסקי דין, הזמנות לבית הדין, הנחיות לציבור, דרשות ודברי תורה, רשימות על מנהגי לוב, פיוטים, כתבות עיתונאיות ובנוסף... מחזה בערבית יהודית.

על פניו נראה כי כלולים פה גם ארכיון בית הדין וגם הגנזך הפרטי של רבי יששכר חכמון זצ"ל.

בצרור החיים, אמן!

מורשת אהבת ישראל וציונות, טבועה בבני משפחת חכמון לדורותיה ומהם בעלי עיטורי צה"ל:

בן צבי חכמון ז"ל: סגן אלוף בגולני, נפל בקרב בלבנון תוך מגע פנים אל פנים עם האויב. על התנהלותו בקרב צוין לאחר מותו לשבח על ידי הרמטכ"ל.

יוסף חכמון ז"ל: עיטור המופת על טיפול בפצועים תוך קרב במלחמת 6 הימים, נפל תוך כדי טיפול בפצועים.

שלמה ייטב בן דינה חכמון ז"ל: טייס, נפל בפעילות מבצעית, צוין לשבח ממפקד חיל האוויר.

אברהם חכמון הי"ד: טייס, עיטור המופת, ואת הערכה אישי מראש המחשלה ושר הבטחון יצחק רבין. הצלת טייס בשטח אויב על מגלש הקוברה בלבנון עד לנהריה, תחת ירי בלתי פוסק לאורך מסלול הטיסה.

תודות לבני המשפחה: יששכר חכמון, ראובן חכמון, עמוס חכמון וגולוניה נימיני על סיועם הרב.

המגן שלנו מחצב

זהו סיפור על נאמנות, אומץ לב, חברות ונתינה אינסופית אשר גבו מחיר כבד מדי. נסים מגן הוא גיבור מלחמה צנוע ומופנם אשר רוב ימיו הסתיר את מורשת הקרב שלו. במשך שנים ברח מן הכבוד הראוי על מעשיו, ואף החזיר את עיטורי הגבורה והמענקים שניתנו לו מהמדינה. כל מה שנותר בעת הוא להעלות על הכתב את מורשתו, ובכך להנציחה ולהצדיע לו.

מאת: מתי גילעד

נסים מגן (מימין) וחברו זכריה לוי

“הוא אדם שכולו לב” מעיד עליו חברו הטוב זכריה לוי, “אין אדם שיפנה אליו לעזרה והוא יפנה את גבו, להיפך הוא יעשה הכול כדי לעזור וכל זה ללא תמורה, שקל אחד הוא לא לוקח על עזרתו”. מאחורי החיוך האדיב שעל פניו מסתתרת אמת כואבת של חוויות שצרבו בעוצמתם את לבו הרחב.

חייל מספר אחד שלו. הוא שלח אותך לכל המשימות, ומעולם לא סירבת לו, אז גם הוא לא יסרב לך עכשיו.”

איתן הגיע ואימת את הסיפור שלי. כשאביגדור קהלני שמע את סיפור הגבורה הוא הציע להכין ממנו סרט. הקרבות שוחזרו אל מול המצלמה, והסרט הוקרן בלטרון מול 320 איש ממשפחות שכולות. כשהמח”ט ראה את הסרט, הוא יזם מסלול קרבות בעקבות הלוחמים ברמת הגולן. אבל את הצלי”ש מגן לא קיבל עד היום למרות המלצות חוזרות, טענת הוועדה הייתה שעבר כל כך הרבה זמן, ושאינן זה רלוונטי. נסים, שכל ילדיו שרתו בצבא כלוחמים, מאוכזב על כי נתן הכול למדינה, אך המערכת אינה מעריכה זאת “אני שחינכתי את ילדי לשרת את המדינה - כל בבני לוחמים, האחד בצנחנים, ושניים בשריון - לא רלוונטי.”

זכריה חברו מסכם: “אנחנו שייכים לדור המייסדים, ולא חיפשנו את ההטבות שמוענקות לאחר שירות צבאי ארוך ומסוכן. נסים הוא אדם טוב לב ועם נשמה, ועד היום הוא מוכן לעזור ועוזר לכל אחד בכל מצב ורגע. הוא אישיות מיוחדת במינה. לו היו שואלים אותי: “זכריה, אם יש אדם אחד שאתה מוכן לחיות על אי בודד, מיהו האדם הזה?” אני אענה בלי היסוס: נסים מגן. אתו אני מרגיש ביטחון חזק. הוא האדם היחיד שלעולם לא יתקע סכין בגב. הוא רק רוצה לתת ולעזור, לעזור ולתת, ולכן אני מחובר אליו מאוד. אני אוהב אותו אהבת נפש.”

mattiegilad@gmail.com

למוע מהם להמשיך להגיע אליי שינתי את שם המשפחה שלי ממכלוף למגן, ביקשתי מאשתי שתגיד לחיילים הבאים שיגיעו שאני בבית-חולים. אחר כך הופצו שמועות שאני מאושפז בבית-חולים למשוגעים ושתליתי את עצמי.

37 שנים אחר כך, הייתי במכונית וקראתי הודעה בטלפון שלי: “נהג, אויב לפני, סע לאחור - אם תרצה לחזור לטלפון, תלחץ כוכבית” לחצתי. האדם מאחורי הטלפון היה אסף שמעוני, והוא שאל אם אני נסים מחצב וביקש לבוא לבקר אותי. אמרתי: “בשמחה, תבוא!” שמעוני חיפש אותי במשך שנים. הוא מאוד שמח לראות שאני חי ובריא. שבוע אחרי זה בא עוד שני חברים - גדליה בוכבינגר ורובס. שבועיים אחר כך התקשרה אחותו של משה ניה היא ביקשה ממני להשתתף בערב “חברים מספרים על משה” בקיבוץ. סירבתי, אך היא התעקשה. כשהגעתי אל בית העלמין לקברו של משה ניה, ראיתי בדמיוני שמשה יוצא ומחבק אותי. לא הייתי מסוגל להישאר עוד וביקשתי לחזור מיד הביתה. אז הבנתי שאני בבעיה גדולה. ניגשתי למשרד הביטחון ומאז אני מטופל אצל הפסיכולוג הראשי של משרד הביטחון.

באיכילוב קבעו שאני נכה צה”ל אחרי שבוע טלפן הפסיכיאטר הראשי של משרד הביטחון ושאל אם יש מישהו שיכול לאמת את הסיפור התקשירתי לאיתן היינקין, אבל הוא לא רצה לדבר אתי, כי גם הוא סבל מסיוטים בדיוק כמוני. אשתו התעקשה ואמרה לי: “תבוא אלינו, וכל מה שתבקש - איתן יעשה. אתה היית

לפנות בוקר, באו חברה שלנו להציל אותנו.

במרחק 700-800 מטר ממקום המחנה שהקמנו נפגע טנק. שלחו אותי לראות אם יש מישהו לחבוש בתוך הטנק. כשהגעתי ראיתי שלא היה את מי להציל, הטנק חטף פגז, לי נותר לאסוף את הבשר של אחד החיילים. סידרתי אותו כמה שאפשר וחזרתי לגדוד. ביקשתי מהחברה שיחזרו אתי לטנק כדי להביא את הגופה. אף אחד לא רצה. טענתי את הרובה שלי ואיימתי עליהם, שאם לא יבואו אתי - אני יורה להם בברך, וכך כל החיים שלהם יזכרו שהם לא רצו לחזור ולקחת חייל שנהרג. הם באו אתי והצלנו את הגופה.

אחרי המלחמה קבעו שאני הלום קרב והתחלתי לקבל מעטפות עם צ’קים. בזמן הזה שלחו אותי לוועדות צלי”שים על דבקות במטרה, אבל אני לקחתי את כל המעטפות עם הצ’קים ואמרתי: “חברה, זה לא נכון מה שהמליצו עלי, זה לא נכון, עזבו שטויות. לא עשיתי שום דבר מיוחד, ולא מגיע לי שום דבר. אני מוותר על הצלי”ש ועל הכסף” הלכתי לוועדה רפואית אמרתי שאני בריא לחלוטין ואני רוצה לחזור לשירות. רציתי להמשיך לשרת המילואים. לא הסכימו. הצעתי להיות אחראי לבדיקת מצב הטנקים לפעולה, בקשתי נענתה ושירתי עוד 13-14 שנה אחרי מלחמת יום הכיפורים.

אחרי המלחמה התחילו להגיע אליי הביתה הרבה פצועים שחבשתי במלחמה להודות לי שהצלתי את חייהם. אבל אתם באו גם הזיכרונות הקשים. כדי

לקבל אותי ללימודים כששמע שאני ממסמיה החדשה (שמו של המושב חצב בתחילת דרכו), אבל כשהמורה לספורט ראה אותי במקרה משחק כדורגל באופן מקצועי הציע שאשחק בקבוצת מכבי גדרה, שהייתה בשבילי כמו ברצלונה, וכמובן הסכמתי. אז הוא ניגש להנהלה ורשם אותי לבית-הספר עם הכתובת שלו. וכך, בלי תחבורה ציבורית, כבישים או תאורה הייתי מגיע לבית-הספר בגדרה. אני אומר לכם: אין יום שהגעתי יבש - בקיץ מזיעה, ובחורף מהגשם. לא היה דבר כזה לבקש מטרייה או כסף להסעות מההורים. על חרבך תחיה או תמות. אבי מעולם לא הגיע לבית-הספר, הוא עבד קשה, והשפה העברית הייתה קשה לו. אבי היה רועה צאן, ואני למדתי עם העילית של גדרה ושל המדינה.

בשעה 14:00 הגיע המ”פ שלי משה ניר - פצוע. התחלתי לטפל בו ולאחר שלוש שעות הוא נפטר בידיים שלי. החלטתי להישאר במקום, כשמשה ניר בזרועותיי. האמנתי שאיתן היינקין יחזור להציל אותי. אחרי ארבע-עשרה שעות, באו להציל אותנו.

בזמן הגיוס, כשכל חבריי בחצב התגייסו לשירות רגיל, החלטתי להצטרף ליחידה קרבית - לשריון. בשנת 1956 פורסם הסיפור על חבר קיבוץ “נחל עוז” רועי רוטנברג שמסתננים פלשתינים רצחו והתעללו בגופה שלו. לאחר אותו המקרה הם היו מניחים מוקשים בשדות, והיה צורך בטנקים שיפנו את המוקשים. לצורך כך ביקשו מושבניקים שמכירים את האדמה טוב יותר מהעירוניים. אני התנדבתי לעשות זאת.

בשנת 1967 ישבנו ביער בן שמן בכוננות. יום אחד אמרו שאנחנו עולים לירושלים דרך רמלה לוד. הייתי בטנק עם זכריה. נעצרנו בעמדה גבוהה, לטעמי. עוד לא הספקתי לשאול את המפקד אם להיזדרז למטה, ופתאום יצאו מהצד שלושה טנקים והפציצו אותנו. זכריה התחיל להתלחך באש. זכריה ואני פתחנו את המזדפים, והחברה שהיו אתנו יצאו וברחו מהטנק. הם לא שמו לב ובטעות כלאו אותנו בטנק,

נראה שכבר בילדותו בעמרוס כאילו נכתב תסריט חייו של נסים כאדם שהמוות חומק מפניו:

“נולדתי בעמרוס בשם נסים מכלוף. אבי היה נפח שסיפק עבודה לערבים, וקיבל את שכרו בסחר חליפין, חיטה תמרים וכו’. הייתי בערך בגיל 9 או 10. אבא שלי ביקש ממני לבוא איתו לחלק את הסחורה. הגענו למקום שבו ישבו הערבים וישבו תה. פתאום בא אחד מהם, החטיף לאבי סטירה ואמר לו: “אתם היהודים עשיתם טרור צרות לערבים בפלשתיין. אין לכם זכות לחיות. עכשיו קח את הבן שלך ותזרוק אותו לבור הסייד! מרוב פחד החזקתי את אבי במכנסיים, כשאבא שלי ענה לו: “אני לא יכול לעשות את מה שאתה מבקש, הרוג אותי ראשון, אחר כך תעשה עם הילד מה שאתה רוצה. ואז בא ערבי נוסף, עצר אותם ואמר: “לי יש חשבון עם היהודי הזה, אני אהרוג אותך, תנו לי לעשות את העבודה. ועלינו הוא צעק: “אללה תתקדמו, אני אהרוג אתכם במקום שאני בוחר! כשהגענו לאיזו סמטה, עצר הערבי את אבא שלי ואמר לו: “סעו לפלשתינה. אם לא הייתי מציל אותך היום, היו הורגים אתכם! בבית, כששמעה אימא את מה שקרה, מיד קבעה: “מחר אנחנו נוסעים לפלשתינה! אבל אבא היסט: “מה נעשה עם הרכוש החנויות, השדות, הבתים...?” אבי היה עשיר מאוד. אימא ענתה: “זוהי תעשה עם כל זה, אם יהרגו אותך או את הילדים שלי? למחרת דוד שלי, שיח’ של עמרוס עמוס בוחניק, הביא לנו ארגזים וארזנו את כל החפצים שלנו. לא מכרנו כלום - השארנו הכול לערבים. עלינו לאינה בדצמבר 1949.

בארץ התיישבנו במושב שובה במשך ארבעה חודשים, ואז אחותי העבירה אותנו לחצב. שלחו משאית מחצב שאספה את הארגזים ואת מיטות הסוכנות שהיו לנו. אבי, שהיה צעיר לפי הרישום בתעודת זהות, שירת במילואים במשך שנים. הוא עשה זאת בשמחה כי רצה להתנתקם בערבים כמה שיותר על מה שעשו לנו.

בחצב בשנת 1952 למדנו שלוש כיתות בחדר אחד. הייתי בן 11 בערך כשהחלטתי ללכת ללמוד בגדרה בבית-ספר מתקדם יותר. אז לא הבנתי את ההבדל בין ספרדים לאשכנזים, ובגדרה יכלו ללמוד רק בניהם של הבייליזיים. מנהל בית-הספר סירב

ציון טורי

אור יהודה זה רומא

בסוף שנות ה-60, כאשר הגיעו יהודי לוב לרומא, היה שם רק אטליז כשר אחד ומעט בתי-כנסת. אבי ע"ה סיפר לי, שכאשר בשנות החמישים החל לנסוע מלוב לאיטליה, הוא למד והוסמך לשחיטת עופות לו ולבני ביתו, כך שיוקל עליו להשיג בשר כשר. כיום, חמשים שנה אחרי כן, אפשר למצוא ברומא אטליזים כשרים רבים ומסעדות כשרות באזור הגטו ובאזור פיאצה בולניה. שם גם אפשר למצוא אוכל כשר במרכזים הגדולים. ברומא יש 16 בתי-כנסת, ארבעה מתוכם כמנהג יהדות לוב. אין ספק שלאחינו בני העדה הייתה השפעה רבה על המציאות היהודית ברומא.

קצרה היריעה מלתת תמונה כוללת של חיי הקהילה היהודית של יוצאי לוב באיטליה. מאמר אחד בוודאי לא יספיק. אבל בכל זאת ננסה לתת מושג כללי דרך סיפורו של בית-כנסת אחד וקהילת המתפללים שבו.

כאמור, ברומא קיימים ארבעה בתי-כנסת פעילים כמנהג יוצאי לוב: "בית-אל", "בית-שמואל", בית-הכנסת של ציון בורביע ו"אור-יהודה". בתי-הכנסת מנהלים על ידי גבאים מבני העדה, וכך גם מרבית המתפללים בהם.

ארבעת בתי-הכנסת פעילים בשבתות ובמועדים, בתי-הכנסת "בית-אל" ו"אור-יהודה" פעילים במהלך כל ימות השבוע, הן בשעות התפילה והן במסגרת שיעורים ואירועים שונים.

את בית-הכנסת "אור-יהודה" ע"ש ר' יהודה כחלון זצ"ל (ראה הרחבה), ייסדו לפני כשמונה שנים חוואני מימון ואליו (אלוויס) דאבוש, ומאז, יחד עם ציבור המתפללים, הם פועלים ללא לאות ותורמים מרצם, מזמנם ומהונם, באהבה ובשמחה

לתחזוקת בית-הכנסת ולפעילות הקהילה. לחוואני הגעתי באמצעות בן דודי, שגם הוא עלה ארצה לפני כארבע שנים. כבר בתחילת השיחה חשתי עד כמה הנושא קרוב ללבו ויקר בעיניו. כל שאלה זכתה למענה נרחב ונלהב, והשיחה ביננו קלחה.

בראשית השיחה הדגיש חוואני עד כמה הם מחויבים וקנאים למנהגי הקהילה. במניין כ-120 מתפללים. ביניהם תמצא את כל שמות המשפחה הלוביים: כחלון, מימון, ששון, דואני, חיון, חסן ועוד. במניין חברים גם כאלה שאינם מבני העדה, והם מכבדים את כל באי בית-הכנסת, כל אחד שעולה כחזון מתפלל כמנהגו, אך בכל מקרה דואגים בבית-הכנסת לכך שנוסח התפילה המרכזי יהיה הנוסח הטריפוליטאי.

התפילה בשבת בבוקר מתחילה בשעה 9:15 ונמשכת כשעתיים וחצי. לפני קריאת התורה הרב אומר דבר תורה קצר, ואז - הדלי'אלה (מכירת העליות). מלבד עליות כהן ולוי מוכרים הכול.

בדלי'אלה משמרים את העגה המקורית "פת'יח'ת' הייכל", "הגבהת ספר תורה",

"מין יספת'ח" עם הניגון המקובל. חוואני עצמו משמש כגבאי, כחזן וכבעל קורא. חברים נוספים (רוני סרוסי וחברים צעירים יותר גבריאל סרוסי, בן כחלון, דוד זכר גרבי ואחרים) משמשים כחזנים וגם קוראים בתורה. הנערים הצעירים ובני המצווה לומדים לקרוא בתורה בטעמים שלנו, ובתקופות בהן חוואני שווה בארץ, צעירי הקהילה מחלקים ביניהם את קריאת התורה.

בית-הכנסת פתוח במשך כל ימות השבוע. קיים בו כולל, ובמרבית שעות היום אפשר ללמוד שיעור שמלמד רב במקום. כל אחד יכול לבוא, להתפלל, ללמוד, לקרוא תהילים. פעם עד פעמיים בחודש נפגשים בערב לערב לימוד לנשים ולגברים. בבית הכנסת מנוהלת גם קופה לגמילות חסדים. במועדים וגם בצומות מקפידים על הלחנים המקוריים, וכאשר רוצים לרענן את הזיכרון מתקשרים לר' שמואל זרוק, הדוד מליוורנו, או שנכנסים לאתר "שפתי רננות" - <http://www.trables.co.il> (ראה כתבה בבלבוב 20).

בימים הנוראים נפתחים בתי-כנסת נוספים, וחלקם "מייבאים" חזנים מן הארץ. בבית-הכנסת "אור-יהודה" מתבססים על החזנים הקבועים של בית-הכנסת.

בט"ו בשבט עורכים סעודה גדולה לכבוד החג, וגם כי במועד זה הקימו את בית-הכנסת.

בפורים השמחה גדולה: הילדים וגם הרב מתחפשים, צוחקים ונהנים, ומגיעים מעל 200 איש.

את הבסיסה בראש חודש ניסן אפשר להשיג בכל בתי-הכנסת. נשים חברות הקהילה מכינות את הבסיסה באריזות יפות ומקושטות.

לקראת חג הפסח מתארגנים להכנת הפטאייר אצל משפחת גוויטע, כשבראשם עמוס גוויטע המוכר (חפשו בוטיוב את הסרטונים שלו על יהדות לוב והמטבח הטריפוליטאי Hamos Guetta).

שיש ברית מילה בעיר. מקורו של מנהג זה בתקופה קדומה, כאשר בכל מדינת לוב היה בית-כנסת אחד, ובו התפלל מנין אחד. נמצא שביום שיש ברית מילה, בלי ספק היו גם אבי הבן והסנדק בין המתפללים. ואף על פי שהישוב גדל, ובתי-הכנסת והמניינים רבו, ממשיכים לנהוג כך עד היום.

בהכנסת ספר התורה מקיימים תהלוכה מבית המשפחה התורמת לבית-הכנסת, מלווה בשירה וריקודים ומגישים בוריק ומטעמים שונים. במשך ארבעים יום אין אומרים תחנון, וביום כיפור מוציאים את הספר החדש כספר כל נדרי.

בערבו של אותו היום שבו שוחחנו קיימו בבית-הכנסת לימוד לרפואתה של נערה תושבת ישראל. לאחר הסעודה הגישו לכולם חרימי. שאלתי "מי הכין?" ונעניתי כי בבית-הכנסת יש מטבח ושני בשלנים טובים: אדי פדלון וחיים אוזן. בכל אירוע בשעות הערב, כשהמשתתפים מגיעים הישר מן העבודה, הם מארגנים סעודה.

לאחר שהשיחה נסתיימה, חשבתי לעצמי כמה יפה הדבר: קהילה שפעילה סביב בית-הכנסת שלה ומשמרת מנהגיה ואת לחני התפילה בקפידה, מקיימת פעילות במהלך כל השנה מתוך הירתמות רחבה של המתפללים, עשייה בלב שלם ובהתלהבות. בדרך זאת ממשיכים במסורת ומנהלים אותה לדור נוסף.

שמחתי לגלות, כי הם עדיין משמרים מנהגים שאצלנו, לצערנו, כמעט כולם חדלו מהם. ביום העצמאות הם ממשיכים ונוהגים כפי שהורו דייני בית הדין בטריפולי (ראב"ד ורבה הראשי של טריפולי הרב זצ"ל, הרב יששכר חכמון זצ"ל והרב כמוס נחאיסי זצ"ל) - בשחרית יום החג, יוציאו ספר תורה, יקראו את פרשת "כי תבוא" והפטרה מספר ישעיהו פרק ס' "מ'קומי אורי", לא יאמרו תחנון ויאמרו מזמורי הודיה וגאולה. במנחה של אותו יום, שוב יוציאו ספר תורה, יקראו את פרשת "קדושים" והפטרה מספר זכריה פרק ח' "מ'כה אמר ה' הנני מושיע את עמי" - ממש מוציאים ספרי תורה, גם אם לא חל בימים שני וחמישי, וקוראים בהם קריאה מיוחדת ליום העצמאות, וכמובן הלל שלם. לבית הדין בלוב (שלא הושפע מהוויכוחים הדתיים פוליטיים בארץ בימים ההם) לא היה ספק; עצמאות יהודית בארץ ישראל לאחר 2000 שנות גלות היא אכן נס שראוי להודות עליו מדי שנה ולחגוג אותו כחג ומועד!

מנהג נוסף שנהגו בו: אם אליהו בעיר (כלומר מתקיימת ברית באחד מבתי-הכנסת ברומא) אין אומרים תחנון, כפי שמציין זאת הרב פריגיא זוארץ זצ"ל "מקובל בכל ערי לוב (וגם כיום בריכוזים שבהם נמצאים עולי לוב) שלא לומר תחנון בכל בתי-הכנסת בתפילת שחרית ביום

קהילה היהודית באיטליה

הקהילה היהודית באיטליה איננה מן הגדולות באירופה. יהודי איטליה מונים כיום כ-35,000 איש, כאשר לפי הגדרה כוללת יותר יחד עם "הודים למחצה" (popolazione ebraica allargata) - כולל צאצאים לנשואי תערובת - מגיע מספר תושבי איטליה המגדירים עצמם כיהודים ליותר מ- 45,000 (הנתונים המספריים מתוך ויקיפדיה).

היהודים התיישבו באיטליה עוד בתקופה העתיקה במאה השנייה לפני הספירה. יהדות איטליה מורכבת מיהודים איטלקים, כלומר קהילות הנוהגות את המנהג האיטלקי מה שמוכר כ"נוסח איטליה" או בשמותיו האחרים "מנהג איטליאני", "מנהג בני רומי" - שהוא הנוסח המקובל על יהודי איטליה שאינם ממוצא אשכנזי או ספרדי, שאליהם הצטרפו יהודים ממגורשי ספרד ויהודים אשכנזים. לאחר מלחמת ששת הימים הצטרפו אליהם המשפחות היהודיות שנתרו בלוב (לאחר העלייה הגדולה לארץ עם קום המדינה) ונאלצו לעזוב בעקבות תוצאות מלחמת ששת הימים. כ-2,500 מתוכם עברו לאיטליה. מרבית יהודי לוב התיישבו ברומא, ומקצתם במילאנו. אחריהם הגיעו לאיטליה גם יהודים יוצאי לבנון ופרס, הם בעיקר התיישבו במילאנו.

בתי-הכנסת ברומא:

בית-הכנסת בית-אל

שלום תשובה

כתובת: Via Padova 92
טלפון: 39.644242857
פקס: 06.4429.1093

בית-הכנסת בית-שמואל

לילו ומאייר נעמן

כתובת: Via Garfagnana 4
טלפון: 39.6.88640403

בית-הכנסת הטריפוליטאי

ציון בורביע

כתובת: Via Pozzo Pantaleo 46
טלפון: 39.6.68400451

בית-הכנסת אור יהודה

חוואני מימון

כתובת: Via Tripolitania, 52
טלפון: +39.393.3327895

vaturisi@netvision.net.il

פנינה קרקולי

שאול בדוסה ז"ל הצלם של ג'אדו

הצלם של אור-יהודה, שאול בדוסה ז"ל, היה מוכר לכל אדם באור-יהודה, הוא ליווה רבים באירועים החשובים של תושבי העיר, עד שהיה כמעט לבן משפחה לכולם. בכתבה אני חושפת צדדים נוספים באישיותו: אדם אמיץ, כריזמטי ובעל מנהיגות יוצאת דופן, כל אלה יתייגו את שאול בדוסה הצלם כדמות מיתולוגית מרשימה ומעוררת כבוד הרבה יותר ממה שהכרתם עד כה.

בין האנשים היחידים שגם צילמו בתוך מחנה הריכוז 'ג'אדו'.

שאול בדוסה נולד ליד העיר בנגאזי שבלוב בשנת 1923 להוריו מרים ויצחק בדוסה. הוא נישא בנובמבר 1948 לבת דודתו עליזה, בת זמרדה ומשה לגזיאל. מאז ומתמיד אהב סבי לצלם. עוד כנער החל לעבוד בסטודיו לצילום בבנגאזי שאליו היו מגיעות משפחות הלבנונים במיטב מחלצותיהן מתוך מטרה לתעד עצמן יחד עם בני המשפחה - המבוגרים והילדים. הצילום בסטודיו היה לעתים מתבצע תוך שימוש בתאורה מלאכותית, אך היו מקרים בהם פשוט ניצלו את אור השמש. התמונות היו מפותחות בשחור לבן באופן ידני בתוך חדר חושך, ובו אמבטיית עם נוזלים כימיקלים שבהן היו משרים את התמונות, וכך מעבירים אותן תהליך עד לקבלת תמונות עמידות שעד היום אפשר לראותן שמורות ללא כל דהייה בבתיים רבים.

בחדרו הקטן שהיה ממוקם במעלה המדרגות החיצוניות של הקולנוע, היו עשרות סרטי הפילמים מגולגלים באריזות עגולות שחורות. סבי, בדיוקנות מופתית, היה דואג לחברם ולהדביקם על פי המערכות השונות של כל סרט, כך שלא יורגש כל מעבר במהלך ההקרנה. נדיר היה שהסרט הפוסק באמצע ההקרנה בשל תקלה, סבי היה "נלחץ" מזה מאוד, והצופים בסרט לא היו חוסכים בצעקות. אלו היו חלק מהחוויה של הקרנות הסרטים בקולנוע של פעם. עד היום, כאשר אני צופה בסרט 'סינמה פראדיסו', איני יכולה שלא להתרגש עד דמעות מהזיכרונות והגאווה הגדולה שהייתה לי ממקצועו של סבי.

למרות היותו דמות מוכרת בעיר אור-יהודה, לא רבים ידעו שבדוסה הצלם החל לצלם בעיר בנגאזי שבלוב, שם נולד, והיה

רבים מתושבי אור-יהודה ובפרט בשכונת סקיה א' בעיר הכירו את סבא שלי שאול בדוסה ז"ל בכינוי 'בדוסה הצלם'. עוד בימי המצלמות האנלוגיות והפילמים (סרטי הצילום) היה סבי בביתו שברחוב שלום עליכם מפתח את תמונות הסטילס שצילמו דיירי השכונה או מגיע לצלם את ילדי העיר בגנים במסיבות סוף שנה ובחגים עם תחפושות חג הפורים או סלסלות הביכורים של חג השבועות. לקוחותיו היו מגיעים בכל שעה ביום, נכנסים דרך שער הפרפר המיוחד בכניסה, משאירים אצלו את הפילם השחור שבו מתועדים זיכרונותיהם ויודעים שהם יכולים להיות בטוחים שהתמונות תפותחנה ותגענה אליהם בקרוב, בתוך השקית הלבנה עם חותמת השם "בדוסה".

יש הזוכרים את 'בדוסה הצלם' גם כמקריין הסרטים בקולנוע 'גולן' באור-יהודה.

היה זה סבי שעלה על גבי הביתנים במחנה ג'אדו וכתב במו ידיו את האותיות באנגלית. לימים, כאשר הקימו במחנה יהדות לוב את מודל המבנה של ג'אדו, סבא שאול ביקש וקיבל את הזכות לכתוב על ביתני הדגם את האותיות בעם נוספת, הפעם כאדם חופשי בארצו.

גם אהבתו הרבה של סבי לסרטי קולנוע ולהקרנת סרטים החלה בעיר בנגאזי. הצעירים בעיר, שנחשבה למפותחת ומתקדמת בזכות האיטלקים שהיו שם, סיגלו לעצמם אורח חיים אירופאי שבא לידי ביטוי גם בחיי התרבות. סרטים רבים וחדשים הוקרנו בקולנוע בבנגאזי, שם עבד סבי כמסריט. לאולם הקולנוע היו מגיעים רבים מתושבי היהודים והערבים של בנגאזי והסביבה לצפות בסרטי הרומנטיקה והפשע. סבי סיפר על מקרה

חיילים איטלקים על רקע הביתנים של מחנה ג'אדו

תמונה מתוך מחנה ג'אדו

שאול ביקש לכתוב את האותיות על גבי הביתנים, וכך כשדמעות בעיניו שוב שרטט וכתב על גבי הביתנים של הדגם את האותיות בלועזית. האנשים שנכחו באותו אירוע וסיפרו כמה שהמעמד היה מרגש גם חבריו, שאף הם זכרו את מחנה ג'אדו התרגשו מאוד מהמעמד.

סבי היה מקצועי מאוד בכל מה שעשה, והתחבב מאוד על האיטלקים. זה הקנה לו את הזכות להסתובב במחנה עם המצלמה שלו, מה שהיה בניגוד גמור לחוקים הנוקשים של האיטלקים והגרמנים שהקיפו על תיעוד המחנה

לעתים במתן תרופות לחולים. בכל בוקר הוא היה מגיע לחדר המתים שבמרפאה ורושם את שמות המתים, אשר את חלקם אפילו הכיר, ובכוח נפשי רב היה מעביר את הרשימות בצורה מסודרת ומדויקת לגרמנים. כ-600 אנשים מצאו את מותם בג'אדו.

סבי ידע לכתוב באיטלקית וניחן בכישרון גרפי ושרטוטי רב. הוא כתב את שלטים במחנה, וגם היה זה שכתב את האותיות באנגלית על גבי הביתנים במחנה ג'אדו. לימים, כאשר הקימו במוזיאון יהדות לוב את הדגם של מחנה ג'אדו, סבא

שבו במהלך ההקרנה חלה תקלה, והסרט נקרע. הערבים חשבו שזה נעשה בכונה, והדבר הוביל למהומה באולם. מקרים כאלה היו נדירים אומנם, אך הוכיחו עד כמה היה הקשר בין הערבים ליהודים היה פגיע. הקולנוע בבנגאזי כונה בספרו המרתק של יוסי סוכרי "בנגאזי-ברגן בלזן" בשם קולנוע "סינמה בדוסה". ייתכן והיה לו קשר לשמו של סבי, אך לא מצאנו לכך אישור מגורמים נוספים, מה עוד שסבי מעולם לא ציין זאת.

חיי של סבי עד סוף שנות ה-30 התנהלו באופן נעים ורגוע. משפחתו נחשבה למשפחה אמידה, יחסית. בעלה של דודתו, שלימים הפך לחותנו, משה לגזיאל, היה בעל חנות מכולת בעיר בנגאזי במשך כ-20 שנה, והוא היה בקשר טוב גם עם הערבים תושבי העיר. בבוא הזמן התגלה כי הקשר הטוב הזה גם עזר בתקופה שבה שהתה המשפחה במחנה הריכוז 'ג'אדו'.

בשל תנאי התברואה המחפירים במחנה ג'אדו, ההזנחה והעינויים, סבלו יהודים רבים מתת-תזונה וממגפות של טיפוס. במחנה הייתה מרפאה גדולה ששימשה כבית-חולים. סבי, בזכות ידיעת השפות הרבות, שימש שם כפקיד רפואי, עזר ברישום שמות הנפטרים ואפילו סייע

מעברת אור-יהודה בשנות החמישים

תעודת הקליטה שבה נכתב מקצועו: צלם

בגני הילדים בעיר אור-יהודה במשך למעלה מ-35 שנה, וחניכה את ראשוני ילדי העיר, תרמו כל כך הרבה לעיר אור-יהודה, ואני גאה על שזכיתי להיות נכדתם הבכורה, אחת מ-13 נכדיהם.

שאל בדוסה נפטר בכ"ז בשבט תשס"ה, שלושה שבועות בדיוק לאחר פטירתה של סבת, עליזה בדוסה שנפטרה ביום ג' בשבט תשס"ה. זיכרונם ומורשתם יישארו חקוקים בלב כל מי שזכה להכירם לעד.

מהמצלמות הדיגיטליות וממצלמות הווידאו הביתיות. יחד עם זאת חזר והדגיש שאין כמו הצילום של פעם.

סבי שאל בדוסה, שרבות עוד אפשר לכתוב עליו, היה אדם מיוחד, איש אשכולות, מוכשר מאוד בתחומו, צנוע ואהוב על הבריות. בזמן הכנת כתבה זאת גיליתי עד כמה היה הוא אדם אמיץ וחזק, אדם אופטימי, מנהיג, פטריוט ואוהב אדם. הוא וסבת, עליזה בדוסה, שהייתה סייעת ומייסדיה.

בשנת 1949, לאחר הקמת מדינת ישראל, החלו להגיע פעילי עלייה לבנגאזי. חותנו של סבי, משה לגזיאל, שהכיר את רוב התושבים דאג לארח את הפעילים ולהפגישם עם היהודים. כך זכו גם הם יחד עם שאל ועליזה ובתם הבכורה טובה (אמו), שהייתה רק בת 40 יום, לעלות לארץ ישראל. מאניית המעפילים הגיעה המשפחה לבית-ליד. כשנודע להם על הקמת מעברה באור-יהודה, הגיעו לשכונת סקיה או והיו בין ראשוני מקימה ומייסדיה.

סבי, בזכות השפות הרבות שאותן ידע, סייע רבות לעולים ארצה באכלוסם באוהלים במעברה, ובסוף שנות ה-60, כאשר חיפשו מתנדבים דוברי שפות, הוא התנדב ועזר בקליטת העלייה ממזרח אירופה. בנו הרצל בדוסה זוכר שבמסגרת התנדבותיו של סבי, הם היו הולכים מוקדם בבוקר לקבל את פניהם של העולים. דודי הרצל היה יושב לצד אביו בשולחן קטן, רושם את שמות המגיעים באנייה ונותן להם מסמכים. לימים החל סבי לעבוד בחברת עמידה, ולא מעט אנשים זוכרים לו את עזרתו הרבה ועקשנותו לסייע להם בקבלת דיוה.

כאמור, גם במהלך תקופה זאת עסק בצילום ובפיתוח תמונות ובהסרטה של הסרטים בקולנוע 'גולן' עד לסגירתו.

סבי אהב מאד טכנולוגיה והתרגש מאוד

תמונת סלפי נוסח המאה הקודמת

רק באמצעות צלמים שלהם. לא הרבה הונצח מאז, מאחר שתמונות רבות ופילמים נרטבו ונהרסו. בתמונות שנשמרו בכל זאת אפשר לראות נשים יושבות מחוץ לאחד הביתנים על גבי הרצפה, וילד מנסה את מזלו במשחק כדור. בתמונה אחרת מצולמים חיילים איטלקיים, כשברקע הביתנים של ג'אדו.

סבי היה מאד מקצועי בכל מה שעשה והתחבב מאד על האיטלקים. זה הקנה לו את הזכות להסתובב במחנה עם המצלמה שלו. לא הרבה הונצח מאז מאחר ותמונות רבות ופילמים נרטבו ונהרסו בימים סוערים של גשמים באוהל שבמעברה.

בשנת 1943 עם כיבוש מחנה ג'אדו בידי בעלות הברית, שב סבי לבנגאזי ושם המשיך בצילום והתמקד בעיקר בצילומים משפחתיים. הצילומים היו בשחור לבן. אחד מתחביביו של סבי היה לצבוע את התמונות בעזרת מכחולים מיוחדים וקרטיסיות צבע שונים. בזכותו לרבים מבני המשפחה יש תיעוד בצילומים בגיל צעיר כל כך, מה שכלל לא היה שכיח באותה עת.

שאל בדוסה במעבדת הצילום

ציוד הצלום והתעודות של
שאול בדוסה ז"ל - הצלם של ג'אדו
במוזיאון יהדות לוב

Document of ...
Name: ...
Place and date of birth: ...
Present address: ...
Profession or Occupation: ...
Height: ...
Colour of hair: ...
Colour of eyes: ...
Special qualifications: ...
Accompanied by his wife and children: ...
Sex: ...
Physical Condition: ...

BRITISH ADMINISTRATION
CYRENAIKA
الأدارة البريطانية في رندة
TEMPORARY TRAVEL DOCUMENT
رخصة سفر مؤقتة

Document of ...
Name: ...
Place and date of birth: ...
Present address: ...
Profession or Occupation: ...
Height: ...
Colour of hair: ...
Colour of eyes: ...
Special qualifications: ...
Accompanied by his wife and children: ...
Sex: ...
Physical Condition: ...

איריס ארנע

סיפור כד השמן שלי

ביתנו בכפר בירייה שעל צלע ההר מוקף בעצי פרי, בוורדים צבעוניים, בפרחי בר ובעצי שקד שלבשו שמלת כלולות לבנה. תפוחים נמו שנתם תחת שמיכת עלי שלכת שהמתיקה עסיסם. שרשראות הדבלות ששזרנו על צווארינו, חלב התאנים בעקשות צרב עורנו. טעם שזיף הסנטה רוזה שהמתיק הפה, וברגע החמיץ החך והרעיד הגוף. ציפורי דרור חמדניות שניקרו בפרי הזובדבן כתובעות זכותן. תותים שנימוחו בין אצבעותינו צבעו באדום כתמים שהסגירו מעשינו.

זהו ביתנו, משקיף לנופים מרהיבים, שמים בגווני תכלת בהירים, גווני תכלת כחלחלים, צובעים בהוד והדר את העיר צפת, ובשקיעתה צובעת השמש בסומק צהוב כתום לחיי הרי מירון. כל בוקר הייתה אימא משכימה עת השמש שלחה קרניים ראשונות ללטרף הכפר, והתרנגול קרא בראש ההר, רחצה עצמה, ובידיה הטהורות חבקה המזוזה, ושפתיה אמרו תפילה והודיה לשלום ולביטחון ירוקי המדים, עם ישראל, תבל ומלואה. בתחינה ביקשה שישמור על ילדיה וילדי אימה. אימא הייתה יתומה, ואת המילה "אימא" לא זכתה לגלגל בפיה.

כשהתפתנה לממלכתה, המטבח, בקעו משם צלילים מכתשת הפפריקה במכתש ועלי, שהנעימו אוזנינו כמנגינה לובית מדברית. על הכיריים התחלפו סירי הקוסקוס, המפרום והחמין. קולות בעבוע התבשילים וענני ניחוחות ענוגים אפפו הכפר. בידה המורמת אל על בשקשוק צמידים מזגה לנו תה ערבי מוקפף עם בוטנים ושקדים. בקבלת שבת המלכה עמדה עטופה במטפחת לבנה, ידיה חובקות אור נרות ונסיכות, חיים בארמון חם ואוהב.

בימי שלישי בשבוע פני אימא קרנו מאושר לביקור מורה חיילת שלימדה אותה ואת חברותיה קרוא וכתוב בעברית. על השולחן לצד ספר "חד" ועיתון "הקורא" מגשי הכעכים הספרה ותה שנמזג מגובה ברשרוש ובקפץ גבוה. מחמאות הדדיות. צחוק מתגלגל. קולות אלה התערבבו בקולן של אימא וחברותיה הקוראות בשקיקה ובקול נעים על ארץ ישראל, סמליה, מנהיגיה והנושאים הבורעים של השבוע. מראה

יהודה ומירי ארנע

ביקור על המשחתת

פרק מתוך רומאן ביוגרפי בשלבי כתיבה

אברהם ארביב

ובה מאה לירות שאבא מסר לו. המפגש מאחורי הדלת הסגורה התארך ונמשך קרוב לשעה. לבסוף יצאו שניהם רפויים ונינוחים, והקצין בישר: "החלטתי להסתפק בקנס הפעם, ושהדבר לא יחזור על עצמו."

אבא הודה לו באריכות, תוך הרהור על איזה צירוף מקרים יזדרש כדי שמקרה כזה אומנם יחזור על עצמו. דלת חדר המעצר נפתחה, וכל הילדים התנפלו עליו בצהלות שמחה.

"טוב", סיכם אבא, "עכשיו המתנו כאן, ואשלח אליכם את פינו עם המכונות לאסוף אתכם." פינו היה הנהג האיטלקי שלנו.

הוא ועו"ד חמוזה חזרו לטנדר המשטרתי שהסיע אותו בחזרה. מחלון התחנה עקבו אחריו שישה זוגות עיניים.

אחרי כעשרים דקות של המתנה הבחינו סוף סוף במכונת מגיעה. בשמחה יצאו הבחין הדוד אתוס ששני הזבלים, שהמתנו כנראה עד לתוצאות החקירה, עוקבים אחריהם, לא ממש שמחים משחרורם. לא נראה בסביבה גורם כלשהו שיוכל להציל אותם מנחת זרועם.

"ילדים, אתם רואים את השער?" אמר אתוס.

"כן!", ענו כולם בקול.

"עכשיו רוצו כולכם לשם!"

ואז התחילו לרוץ, התפזרו בצורת מניפה ואחר כך התכנסו, פרצו החוצה דרך השער וצללו כולם, שישה ועוד הנהג, אל תוך מכונת הימורים אוקספורד' בצבע בז', שזינקה בחריקת צמיגים לכיוון הבית.

הפיוטיים והשיבה לו:

"כאן תִּחְבְּנִי, יַעֲטֵכ חֲבֵה" - אם אתה רוצה אותי, ייתן לך (אלוקים) פרונקל.

אריק החליט לא להישאר מאחור. הוא הושיט את זרועו הימנית לכיוונם, ובכף ידו השמאלית היכה בחוזקה מעל מרפקו הימני.

גל קטן הזיז מעט את הסירה, ורצה הגורל שזה היה גם הרגע שבחרו מלחי המשחתת לשפוך את הזבל. כך שבמקום להגיע למקומה המיועד על הסירה, כיסתה האשפה את שני העובדים.

אחרי שהשתעשעו מן המראה שבו אריק ותמרה לשוטט על הסיפון. הם הצטרפו שוב לחבורתם, שוחחו עם מלחים, קיבלו מהם גלידה אמריקנית שרובם לא אהבו, לעומת הגלידה האיטלקית שהכירו, והיו בין האחרונים שעזבו את הספינה לשוב לנמל.

על החוף המתינו להם שני שוטרים שדרשו מהם להתלוות אליהם לתחנת המשטרה. מאחוריהם הבחין אריק בשני הזבלים. בתחנה הוכנסו השישה לחדר הקצין התורן.

"הוגשה נגדכם תלונה על שהוריתם למלחי המשחתת לשפוך אשפה על שני עובדי סירת הזבל." נגד אריק ותמרה גם הוגשה תלונה על תנועה מוגנה, ונמצא סעיף אישום אפילו נגד ליונלו הקטן: "אֵן דִּחְכֵּי - כי צחק.

הקבוצה הגיבה בהלם ובתחושת חוסר אונים, אך די מהר הבין הקצין שאין לו מה לעשות עם החבורה - אתוס לא דיבר ערבית והציג דרכון איטלקי, והשאר היו קטינים. הוא ביקש את פרטיו של מבוגר אחראי שאפשר להביא לתחנה. אחרי שקיבל את שמו ואת כתובתו של אבא, שלח טנדר משטרתי להביא אותו.

התחילה המתנה מורטת עצבים. שעה ועוד שעה עברו, ואבא לא הגיע. השישה הושמו בחדר מעצר, ומליונלו מנעו אפילו ללכת לשירותים.

אחרי יותר משעתיים שב הטנדר הדלתות נפתחו, ואבא עשה כמה ניסיונות לדלג מרצפת הטנדר אל הכביש. בסוף החליט לעשות זאת כשפניו לרכב. תוך כדי כך מכנסיו נקרעו, והוא פלט קללה עסיסית.

הוא לא הגיע לבדו. התלווה אליו עורך הדין השְׂמִי חִקְזָה, המכונה 'קרולינה'. רחב-גוף, לבוש בחליפה כהה, נכנס בנענוע קל של אגן הירכיים לחדרו של הקצין, כשאבא ממתין בחוץ. בכיס הזיקט שלו גם מעטפה,

אוקטובר 1965, חול המועד סוכות. לנמל טריפולי הגיעה משחתת גרעינית של הצי השישי האמריקני. לא נראתה ספינת מלחמה כזאת באזורנו, מפלצת של פלדה אפורה המשדרת עוצמה וביטחון. היא עגנה במרחק מהמזח, כי היה נחוץ לה עומק מים רב יותר מאשר לאניות הרגילות. קבוצות של מלחים וקצינים התהלכו במדיהם הצחורים ברחובות הראשיים של העיר והעירו את סקרנותם של התושבים. מרכז התרבות האמריקני פרסם מודעות בעיתונים ובהן הזמין את האזרחים לבקר על הספינה. אבא השיג שישה כרטיסי הזמנה וביקש מהדוד אתוס, שהגיע לטריפולי מאיטליה יחד עם הדודה איריס,

ללוות בביקור ארבעה מילדיו, וכן את תמרה, ידידה של אריק. אריק ותמרה היו בני שמונה-עשרה, פרנקו בן חמש-עשרה, סנדרה בת שלוש-עשרה, וליונלו בן תשע. אבא שמח להטיל משימות כאלה על מישהו אחר ולפנות את זמנו לעסקיו ולעיסוקיו.

הקבוצה הקטנה הגיעה לנמל ביום של שמש סתווית חמימה, ויחד עם מבקרים אחרים עלתה על סירת המנוע שהביאה אותה עד המשחתת בצפייה לחוויה מסוג חדש. הם הגיעו לספינה וטיפסו בהתרגשות בגרם המדרגות שהוביל אותם למעלה.

אחרי הביקור המוודרך בחלקי הספינה השונים שוחררו המבקרים לשיטוט על הסיפון בהמתנה לסירה שתחזיר אותם לחוף. אריק ותמרה נשענו על המעקה מסביב לסיפון והביטו מטה. זה היה כמו להשקיף מהקומה הרביעית של בניין. ליד פתח שפיכת האשפה עמדה סירה ובה שני זבלים ערבים.

"מי את? איך קוראים לך?" צעק אחד מהם.

"תמרה".

"נְחַכְכֵּי! - אני אוהב אותך, הוא ענה.

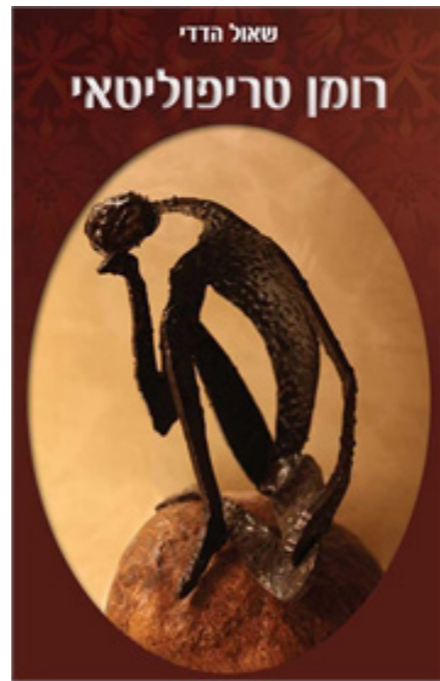
תמרה החליטה להפגין את כישוריה

"היה היה פעם... די ברצף מילים אלה, כדי שהקורא או המאזין להן יפליג למחוזות רחוקים וקסומים. על אחת כמה וכמה, כשהאגדות הינן נכס צאן הברזל של העדה אליה הקורא משתייך... בספר מובאות אגדות עם לוביות כפי שעברו מדורי דורות. סבתי, שהיתה מספרת מעולה, הטביעה אותן בי ובבני ביתי, לכבוד הוא לי להעלותן על הכתב ולהביאן לפניכם.

"מן המצר" הוא סיפור חייו של ניסים סתיו (שתיו) כפי שסופר לאחיו גרשון. סיפורו הוא גם סיפורה של משפחתו, שעברה את טראומות אירועי המלחמה, בתקופות הכיבוש השונות, במלחמת העולם השנייה. זכירונותיו פורשים אפוס היסטורי רב רושם של הקהילה, שזור בהווי שלה ובמנהגיה, בתוך מציאות היסטורית גדולה ואימתנית.

"זה המזל שלך!" הייתה אמא של לידיה הצעירה נזפת בה ומשלחת אותה בחזרה אל בית בעלה, שלמה אברבנאל, שידע לאהוב רק את עצמו. לידיה הייתה נחושה לנקום ב"מזל" שלה - מהעולם לא התמסרה לו. תריסר בניה ננעצו ברחמה ללא אהבה, ללא חמלה. אבל היא ידעה בדיוק מה היא עושה והצליחה לנקום בו. נקמה מרה, אשר אמללה את חיי שניהם.

אוצר הפתגמים של מירב ויוסף גואטה, שנולדו בלוב, בנו את ביתם ואת משפחתם בארץ ונפטרו שניהם באותו שבוע, חושף עולם מלא. אלה הם פתגמים עממיים, אשר עברו מאב לבן ומאם לבת, ואשר בהם מושקעת חוכמת חיים נפלאה של שנים רבות.

משה (זיגי) זיגדון

בתום האירוע בתאטרון יהלום ברמת גן פגשתי את עמי חגי, שהיה איש הקשר עם העירייה לקבלת האולם. במהלך השיחה אתו שאלתי לגבי מקום מגוריו בצעירותו, והוא השיב ואמר: "בשכונת מונטיפיורי". סיפרתי לו שגם אני הייתי תושב השכונה, ושבין היתר הכרתי את ברוך חגי שכתבתי עליו בבלוב מס' 13 כספורטאי בעל מספר רב של מדליות זהב. הוא חיך אלי ואמר: "ברוך זה שכתבת עליו - הוא אחי". כמה העולם קטן! נכון?

אזי סינאי
על עולם קטן יותר...

ישבתי אצל ידיד שלי, בן העדה, והוא סיפר לי שבשבת האחרונה התארח בביתו של בן משפחה והצטרף לתפילה בבית-הכנסת המקומי של יהודי לוב. שם הוא נהנה מתפילתו של החזן שהקפיד על המנגינות בתפילה המוכרות לו מבית. אחר כך הוסיף ואמר לי את שם החזן. שאלתי למראהו, ונראה שזיהיתי שם זה ידידי המשיך וסיפר שהחזן הוא עורך דין במקצועו. האסימון נפל! הסתבר שאותו עורך דין טיפל ומטפל בכמה חוזים בעבור משפחתי. זה באמת עולם קטן!

הצדעה
למתנדבים

בית המורשת והמוזיאון באור-יהודה, על הפעילויות המרובות שבו, מופעל רובו ככולו על ידי מתנדבים - נשים וגברים שנוטשים את עיסוקיהם היומיומיים, ולוקחים חלק בפעילות השוטפת, כל אחת ואחד על פי כישוריו ויכולותיו. אנו מקבלים בשמחה את כל מי שמגיע להטות שכם למטרה נעלה זאת.

לאחרונה הגיעו אלינו מתנדב בשם הרצל ומתנדבת בשם רלי, שניהם מעשירים ומגדילים את סגל המתנדבים ואנו מאוד שמחים להצטרפותם.

הרצל דבוש

יליד לוב, עלה ארצה בשנת 1951 עם הוריו כשהיה בן שלוש. הרצל גר באור-יהודה והוא נשוי לאשה ששמה בישראל מזלה. לבני הזוג שלושה ילדים ושבע נכדות. בצבא שירת הרצל בחיל הים על הספינה אח"י אילת המפורסמת.

לפרנסתו עבד בתעשייה האווירית כמכונאי מטוסים וכאיש רכש לאחר שרכש השכלה אקדמית בנושא. כאשר יצא לפנסיה חיפש ומצא את ייעודו בהתנדבות במקומות שונים. לבית המורשת הגיע בעקבות פגישה עם ראשת העיר אור-יהודה שהמליצה לו להתנדב אצלנו. בין ההתנדבויות השונות הוא מוצא את הזמן לטפל בגינה ולעסוק בעבודות מתכת שהוא כה אוהב.

רלי וינדמן

רלי ילידת הארץ לאם ילידת בנגזי ולאב יליד טריפולי אשר הגיעו ארצה בשנות החמישים המוקדמות. היא גרה באור-יהודה, נשואה ואם לשניים. רלי עבדה כמנהלת שיווק, ולאורך כל הדרך חיפשה מקום להתנדב בו כדי לתרום לקהילה.

שערי בית המורשת באור-יהודה נפתחו בפניה, והיום היא שמחה לבוא ולתת מזמנה להתנדבות במקום. בין יתר פעילויות הפנאי שלה, היא אוהבת לצייר ולומדת אומנות משקמת, פיסול ורישום.

חברת הכנסת ריטל סוויד עם משפחתה בסיור מודרך במוזיאון יהדות לוב

כנס עת שערי רצון

כנס עת שערי רצון התקיים השנה בטבריה עם מאות משפחות מבני הקהילה. משפחת חיון הנעימה לנו מפיטי הסליחות, והזמרת ליאורה פדלון ריגשה אותנו עם שירים מבית אבא ועוד שירים ש"עושים שמח" והצליחה להרקיד משפחות שלמות. רגע מרגש היה כאשר ליאורה שרה לזוגות הנשואים מעל 50 שנה, ורבים קמו והתחילו לרקוד. ניסים רובין, שרה מימון בניצוחה של יהודית אנושי הצחיקו אותנו במערכונים מקוריים, וכמובן מקהלת פרחי לבלוב הנעימה בפיוטים לסליחות. כולם נהנו, והאווירה הייתה משפחתית ומענגת, בתקווה לעוד הרבה סופי שבוע כאלה.

אבנר אברהם אוצר תערוכת לכידת אייכמן, התרגש מאוד להכיר את נושא שואת יהודי לוב

חבר הכנסת מייקל אורן מבקר במרכז מורשת

סדר ט"ו בשבט למתנדבי מרכז המורשת

כמדי שנה בערב ט"ו בשבט אנו מצדיעים למתנדבים המגיעים למרכז המורשת ומסייעים רבות להפצת מורשת יהדות לוב. את הערב הנעים נגן אקורדיון, וקיימנו סדר ט"ו בשבט כהלכתו. האירוע היה פרי יזמתו הברוכה של משה (זיגי) זיגדון.

כנס עם הפנים לקהילה בתיאטרון "יהלום" ברמת-גן

בערב ראש חודש טבת קיימנו מופע שנקרא "ערב ראש חודש אלבגאת". הערב התקיים בתיאטרון יהלום. הוצגו בו קטעים מתוך ההצגה של השחקנית יהודית אנושי, והזמרת חגית זארץ הנעימה את הערב בשירה. האירוע התקיים בשיתוף עם עיריית רמת-גן.

ברכות חמות
לאבי ושוש פדהצור
להולדת הנכדה
לדניאל מימון ורעייתו
להולדת הנכד

ערב הרצאות במרכז המורשת

פרופ' הרואי גולברג - מושב פורת תמונות מספרות, אייל דוד בנושא חיי הקהילה היהודית בטריפולי שבלוב עד שנת 1967 ויהודית אנשי הנעימה במבחר פתגמי הקהילה הלבית

שלושה דורות... שמונה ברי מצוה

במסגרת שנת בר-מצווה של שמונה מצאצאי משפחת רובין יואל ומרים, עליהם השלום, ארגנו הנכדים מפגש מרגש של שלושה דורות במוזיאון יהדות לוב באור-יהודה, מפגש שיחבר את בני הדור הצעיר לשרשיהם הטריפוליטאים.

נתנאל והדס אלרוב מנתניה, הללי וינברג מהזורעים, אלקנה רובין מירוחם, אביתר רובין מירושלים, הילה גרבי מאור-יהודה, אוהד בן נעים מגבעת שמואל, יונתן שלו מעין הנציב והוריהם הגיעו למוזיאון, שם שמעו מנגינות ופיוטים מבית סבא, התברכו בברכת כוהנים והחליפו ברכות ביניהם. במוזיאון עצמו שמעו סיפורים וזיכרונות מבן-ציון רובין ומאחיו ברוך אפרים אילנה ויוסף. הייתה זאת חוויה מעצימה ומרתקת.

נסיים בברכת הילדים:

"כי בי ירבו ימיכם ויוסיפו לכם שנות חיים."

מיכל שלו בשם דור הורי בר-המצווה

Recentemente il Centro Peres per la Pace ha ospitato una conferenza in onore dell'artista Herbert Pagani.

Questo evento e' stato il risultato piu' evidente della cooperazione fra l'Ambasciata d'Italia e l'Organizzazione Mondiale degli ebrei di Libia.

Nella mostra allestita nel centro si sono potute visionare opere e disegni rari dell'artista.

E' quindi seguito un concerto eseguito da un gruppo musicale fatto espressamente venire dall'Italia, grazie all'interessamento dell'Ambasciata Italiana.

Infine Miriam Meghnagi e' stata applaudita per un suo intervento artistico.

כנס ותערוכה לכבוד האמן והיוצר הרברט פגאני במרכז פרס לשלום

במרכז פרס לשלום התקיים כנס לכבוד האמן והיוצר הרברט פגאני, ערב זה היה שיאו של שיתוף פעולה בין שגרירות איטליה לבין הארגון העולמי של יהודים יוצאי לוב. בתערוכה הצגנו ציורים ועבודות נדירות של האמן הרברט פגאני, ולאחר מכן האזינו האורחים לקונצרט של להקה שהוזמנה במיוחד מאיטליה על ידי שגרירות איטליה. מרים מגנאזי הציגה קטע אומנותי לקול תשואות הקהל.

ביקור מנכ"לית עמותת גמלאי אוניברסיטת תל אביב

ביקור של פני קבלו סגן יו"ר ההסתדרות

הסופר יוסי סוכר, מחבר "בנגאזי ברגן בלזון"

שאול הדדי, מחבר "רומן טריפוליטאי" מבקר במרכז המורשת

Franco Cohen Vitorio Halfon

Perché basket anziché football?

(seconda parte)

Come qualcuno di voi ricorderà, avevo dedicato il mio articolo sul precedente numero di Germogli alla domanda: “perché basket e non football a Tripoli” ?

Per i tanti che non l’ avevano letto spiego che la domanda derivava dalla considerazione che, essendo stata Tripoli una Colonia Italiana sembrava logico che lo sport più praticato fosse il calcio e non il basket, tipico invece della cultura sportiva Usa.

Con una bella dose di fortuna ho finalmente scoperto il perché :

La risposta me l’ ha fornita il mio carissimo amico e concittadino Vito Halfon, personaggio ben noto nel mondo tripolino dello sport, e, piuttosto che riportarla io, gli cedo virtualmente la parola in quanto questo articolo è scritto, con mia grande gioia, in “combinazione “(come dicevamo a Tripoli), con lui.

Ecco il suo prezioso intervento :

“Negli anni 40, dopo l’occupazione di Tripoli da parte degli Inglesi, nel gennaio 1943, il gioco del football era praticato da diverse squadre di ebrei ed altri.

In campo ebraico il Maccabi era la squadra più in vista, seguita dal Ben Yehuda e dall’ Hakoah senza contare squadrette di vari quartieri cittadini.

Il Maccabi, che aveva un suo proprio campo di calcio, adiacente alla spiaggia Maccabi , contava su tre squadre: la ‘A’, ‘B’ e i cosiddetti ‘pulcini’ (così si chiamavano in quell’epoca i giocatori intorno ai 15/16 anni). Quest’ultima squadra giocava sotto il nome di

‘Oppenheim’. Infine, esisteva una squadretta di giovanissimi degli anni 1930/33 chiamata G.E.M. composta dalla Gioventù Ebraica Maccabi dove, oltre al sottoscritto militavano Duccio Nemni, Marcello Braha, Tino Fellus, Lillo Arbib, Moshe Ghez, Yehuda Hacmun, i fratelli Aronne e Bertuccio Arbib e i fratelli Arturo e Renato Seror.

Non senza emozione ricordo altri nomi e ‘nicknames’ (non li ricordo tutti, purtroppo) di giocatori delle squadre maggiori:

- Moris Fellus (portiere), Alfonso Drikes, Musci Naaman, Nino Baranes, Lillo Seror, Hani Shekla, Zango, Homa, Iona, Serussi, Mescia ed altri della seria ‘A’,

- Moris Barda, Vittorio Sasson, Pippo Fadlun, Berto Raccah, e Iusef Haggiag (detto Titti) ed altri della ‘B’,

- Vito Cahlan (portiere), Iusef Ghez, Iusef Rabba, Ivo Nahum, i fratelli Fefo e Berto Seror, i fratelli Marcello e Luciano Barda, Awad, Guetta (detto Sharmit) ed altri dell’Oppenheim.

Roberto Arbib prima e Felice Ruben (detto Hasu Banon) dopo, erano i responsabili sportivi.

Gli allenatori erano Maccarone, Landini ed infine Ernesto Levy.

Senza mai eccellere in fatto di risultati il Maccabi aveva più di un ‘campioncino’ come Nino Baranes, il centro mediano (o “sostegno” come si chiamava una volta il numero 5) al quale il “Corriere di Tripoli” dedicò un articolo nella rubrica “Lo sport in vetrina”. Poi, Musci Naaman, grande dribblatore al quale era difficile togliere la palla

e il centro avanti Alfonso Drikes famoso per i suoi goals di testa. Della seconda squadra poco o nulla da segnalare mentre l’Oppenheim era imbattibile salvo qualche rara occasione.

Il campo avversario era principalmente costituito da squadre di militari inglesi, squadre italiane CIMAS e VIRTUS e quella araba dell’ITTIHAD.

Particolare curioso: si riusciva a pregare Minha’ con “Minian” dietro le tribune nell’intervallo tra il primo tempo e la ripresa grazie al rabbino Behor Sabban grande appassionato di calcio.

Poi, purtroppo :

Il pogrom del Novembre 1945 e la discesa in campo di altre squadre arabe causarono un graduale allontanamento dal calcio. L’ “alya B” e in seguito quella ufficiale negli anni 1948/51 fecero il resto. Così ebbe inizio il declino del calcio nell’ambito ebraico anche se alcuni bravi giocatori ebrei , come Homa e qualche altro, continuarono a giocare in squadre miste come quella delle AUTOLINEE.

Con l’allontanamento dal calcio ci si è avvicinati sempre più al basket grazie ad Ernesto Levy e a Ralph Massiah per il Maccabi, il sottoscritto per l’Aurora e Iusef Ruben per la squadra mista del Città Giardino.”

Adesso tutto è chiaro, vero ?

GRAZIE CARO VITO !!!

(e alla prossima, Inshallah !)

franco.cohen@yahoo.it
vitorio.halfpn30@gmail.com

Ruben (Bino) Addadi

Puo’ un ebreo tripolino essere ingegnere?

Nei lontani anni ‘70 ero di servizio militare di riserva al confine con il Libano ed incontrai un ragazzo, soldato di leva e di chiara origine trabelsia. Come sempre mi succede in questi casi, lo riconobbi immediatamente come tale, sia dalla fisionomia leggermente berbera, che dalla parlata e dalla cantilena che aveva, nonostante fosse nato e cresciuto in Israele.

Di nuovo e come sempre mi succede, questo riconoscimento mi causò una grande emozione, e addirittura brividi .

Diventammo subito amici raccontandoci le storie reciproche, soprattutto, come spesso fra trabelsia, i dettagli della nostra cucina o barzellette insensate dette Erka’ka Shil Gib El Dhak.

Il ragazzo, nato e cresciuto in uno dei tanti moshavim di ebrei libici, parlava perfettamente la nostra lingua madre, come se fosse uscito ieri dalla Hara di Tripoli.

A un certo punto e molto candidamente mi chiese “puo’ un ebreo tripolino essere ingegnere?”

Questa semplice domanda racchiude in se stessa la grande accusa alla nostra comunità, che come tante altre del Nord Africa o nel Levante, mandò avanti in Israele i più semplici, i più poveri, i meno formalmente educati mentre i componenti più forti rimasero in Italia, in Europa o in giro per il mondo, perseguendo soprattutto interessi economici e di sicurezza fisica che Israele non sempre poteva garantire.

Tutto ciò accadde sia negli anni ‘50 che nuovamente nel dopo ‘67.

La domanda del ragazzo era quindi molto legittima e lui non poteva neanche immaginarsi che ci potessero essere tripolini ingegneri o medici o avvocati o businessmen.

Oggi giorno fortunatamente non è più così e si può affermare tranquillamente che la comunità di origine Libica in Israele è fra le più forti e le più riuscite in tutti i campi. La mia risposta fu che sì, era possibile che un Trabelsi potesse essere ingegnere. Questo era il mio caso e anche quello di Herbert Avraham Arbib (detto Bebo).

Entrambi e pochissimi altri arrivammo in Israele nel 1971, dopo la laurea in Italia e consapevoli che quella fosse la decisione giusta, non solo a livello personale e per le nostre famiglie future ma anche come contributo professionale allo sviluppo dello Stato di Israele

Bebo ha avuto una carriera lunga e variegata, soprattutto come scienziato responsabile della ricerca e sviluppo al Ministero dell’Energia, collaborando direttamente con ben quindici Ministri dell’Energia e lasciando la sua impronta sulla politica energetica di Israele. Bebo è stato per lunghi anni il Direttore del Dipartimento di Ricerca e Sviluppo al Ministero dell’Energia a cui è stata aggiunta negli ultimi anni la carica di Vice-Scienziato Capo del Ministero dell’Energia.

Negli ultimi anni Bebo ha combattuto valorosamente e con successo contro una grave malattia. Bebo è anche docente universitario nei settori dell’energia alternativa e della protezione dell’ambiente.

Adesso Bebo si è dato alla letteratura, sua antica passione ancora dai tempi del Liceo a Tripoli, e sta scrivendo un romanzo biografico.

“Last but not least”, Bebo è un membro molto attivo della “Adat Shalom Emanuel”, comunità Ebraica Conservativa di Rehovot. Questo suo interesse riflette in un

certo senso il contrasto fra il nostro ricco retaggio tradizionale/religioso a Tripoli, l’intransigenza della Ortodossia in Israele e il desiderio di mantenere, approfondire e modernizzare la nostra tradizione. Ricordate a proposito il Rebbi Baruch detto “moderno” del tempio Bet-El a Tripoli ? Rebbi Baruch, fra le altre cose, aveva autorizzato come Casher Le Pesah il concentrato di pomodoro Cirio (previa visita pagata a Napoli), sollevando in questa maniera la Comunità dalle ambascie terribili ed esistenziali di non poter cucinare salse durante Pasqua.

Il pezzo qui pubblicato da Bebo, accenna ai possibili legami fra la famiglia Nahum e Sir Moses Montefiore, convinzione da sempre presente nella nostra famiglia e certamente sorprendente sebbene difficilmente comprovabile. Ho suggerito a Bebo di pensare (in via assolutamente teorica) alla riesumazione dei resti del fu Sir Moses, il recupero non facile del suo Dna e di farlo paragonare con quello degli attuali componenti delle famiglie Arbib e Nahum. Sono sicuro che Bebo raccoglierà la sfida e ci preparerà un altro avvincente e fantasioso romanzo storico.

Questo (e il pezzo in ebraico pubblicato in questo stesso numero di Livluf) sono capitoli abbreviati del romanzo biografico che Bebo sta scrivendo, e che aspettiamo con ansia. Il romanzo è basato su una ricerca rigorosa, su documenti e su interviste condotte in modo scientifico, come da aspettarsi da Bebo.

Con grande affetto a tutti, Ruben Addadi (Bino) e naturalmente Dottore Ingegnere.

Kfar Ghibton Marzo 2016

raddadi@zahav.net.il

Herbert Avraham
Arbib

Sir Mozes Montefiore ovvero leggende metropolitane, mezze verità, fondate convinzioni

Mio padre, Lillo Arbib, menzionava spesso, con orgoglio, la relazione fra la nostra famiglia e Sir Moses Montefiore, che era nato in Italia, a Livorno, si trasferì in Inghilterra da bambino, accumulò grande ricchezza, dedicò la sua vita all'assistenza degli ebrei in tutto il mondo ed in seguito ricevette il titolo nobiliare dalla regina Vittoria.

La nonna di mia nonna Ida e di mio nonno Eugenio Nahum si chiamava Fortunee Montefiore, e secondo la tradizione familiare era figlia di Abraham, fratello più giovane di Moses, e della sua prima moglie Mary. Dopo la morte del padre di tubercolosi, a meno di quarant'anni, Fortunee fu adottata da Sir Moses e da sua moglie Judith, che non avevano figli, e nel 1830 si sposò con Yehuda Nahum di Tripoli. Dal matrimonio nacquero due figli, Pinhas, che si trasferì in Egitto, e Haim, che sposò Grazia Fargion. Grazia e Haim ebbero due figlie e due figli, e fra loro Ida e Eugenio.

In casa dei miei genitori c'erano due vasi di vetro di colore blu scuro, con manici e coperchi, decorati di fiori dorati. Secondo mio padre appartenevano a Fortunee. Un esperto confermo che erano del diciottesimo secolo e che provenivano dall'Italia.

Nel 1979, quando ero a Londra

per il mio post-dottorato, visitai Ramsgate, una cittadina di mare nel Kent, dove c'è un mausoleo con la tomba di Sir Moses e di sua moglie Judith, modellato sulla tomba di Rachele. Al responsabile del posto chiesi se ci fossero testimonianze della nostra tradizione familiare. Mi rispose educatamente che non ne aveva

mai sentito. Scrisi a suo tempo a mio padre, che mi rispose: "Non sanno quello che dicono".

Secondo l'albero genealogico della famiglia Montefiore, Abraham non aveva una figlia chiamata Fortunee. Ma forse una figlia illegittima?

Negli ultimi anni ho fatto uso dei mezzi di comunicazione sull'internet per trovare conferme della nostra tradizione.

Ho fatto domande a Simon Sabag Montefiore, scrittore di best-sellers storici, che è nipote di quarto grado di Sir Moses. Mi rispose laconicamente: "Non conosco questa storia, ma potrebbe anche essere vera".

Ho scritto ad Abigail Green, autrice di una nuova biografia di Sir Moses. Mi ha risposto: "Credo che questa tradizione familiare non possa essere completamente vera. Non ho mai sentito che i Montefiore abbiano adottato qualcuno. E' possibile che Fortunee sia stata adottata in maniera informale, cioè che Sir Moses l'abbia presa sotto il suo patrocinio. Ma penso che oggi sia impossibile trovare documentazione".

Fino ad oggi non ho trovato documenti. Ma la tradizione familiare è ostinata. Mia nonna Ida ricordava che quando era giovane ricevette una lettera dall'Inghilterra, nella quale le si proponeva di richiedere di aprire il testamento di Sir Moses, ma dovette rinunciare per mancanza di mezzi finanziari.

Non c'è dubbio che Sir Moses Montefiore avesse relazioni con gli ebrei del Nord Africa. Si dice che a Ramsgate si tenessero corsi per rabbini nordafricani.

Puo' darsi che sia troppo tardi per sapere la verità.

tbarbib@zahav.net.il

Dovevo avere Paura!

*Volare è sinonimo di libertà,
del corpo e del pensiero.
Chi ti permette di volare ti
dona la libertà'*

Hamos Guetta

In Italia l'emittente televisiva RAI UNO rappresenta la voce ufficiale come in Israele ARUZ 2.

Proprio su questo canale da Tripoli talvolta riuscivamo a sintonizzarci, in bianco nero e perlopiù con le immagini rigate

Oggi RAI UNO torna ad essere protagonista nella mia vita e decide di dedicare uno spazio alla mia storia, una storia di un ebreo che 50 anni fa con tutta la sua comunità fuggì da Tripoli.

Grazie alla mia passione per la cucina è frequente che venga in contatto con operatori del mondo dello spettacolo.

E' così che ascoltando le mie storie una sera una signora mi domanda :

Te la senti di fare un reality ?

Le mie piume si alzarono e il mio lato narcisista ha preso il sopravvento.

I reality sono quelle trasmissioni dove puoi diventare un po' famoso, ma dove rischi tutta la tua reputazione perché lo spettacolo e l'audience aumentano laddove il protagonista si rende curioso, bizzarro o fa qualcosa di rilevante e curioso, anche rischiando la propria faccia rovinandosi la reputazione.

Così ho raccolto le idee dei miei familiari che saggiamente mi hanno

protetto da cadute di stile.

Il format televisivo richiedeva che io avessi una storia in cui dovevo ringraziare qualcuno per qualcosa di importante.

Il mio desiderio era coronare il lavoro che faccio da anni, raccogliere e documentare in video e foto la nostra storia: "Ebrei di Libia"

Mi venne l'idea di ringraziare una persona che avevo intravisto 10 anni prima ad un incontro alla università di Bar Ilan, Una hostess di terra della compagnia Alitalia che aveva permesso a molti ebrei di fuggire da Tripoli.

Dopo quell' episodio INIZIAI A RICORDARE, cioè che avevo rimosso : il dolore e la paura.

Così ho accettato e le riprese durate 5 mesi si sono svolte in giro per l'Italia nel 2015.

Non posso nascondere che la vanità per un po' si è impadronita di me, al centro di 4 telecamere e operatori di ogni specie, girando per l'Italia come fossi un vero attore comunque al fianco di personaggi famosi della Tv di stato.

Un bambino di 12 anni durante una guerra non capisce ciò che sta accadendo, ma legge sicuramente l'espressione e il viso dei propri genitori. Nelle loro facce cerca

una piega, una ruga, un sorriso o comunque qualcosa che lo rassicuri.

Nel 1967, mentre infuriava la guerra dei 6 giorni, io e la mia famiglia a Tripoli ci rifugiammo in casa di un amico, Sion Bublil zl in un palazzo più sicuro vicino ai palazzi governativi. Uno stabile alto adiacente le mura della città vecchia (Hara).

Quel giorno attraverso le fessure delle persiane chiuse i miei genitori vedevano la Hara e le sue case andare a fuoco. In quelle case c'erano parenti ed amici. Il pianto dei miei genitori, i loro visi erano molto chiari per me. DOVEVO AVERE PAURA!

E tra paura e eroismi passammo 30 giorni chiusi in casa con poco da mangiare e aiuti miracolosi da parte di cristiani e arabi.

L'episodio che racconto riguarda l'ultimo mio giorno a Tripoli, il percorso verso l'agenzia di viaggi, l'aeroporto, tra arabi che ti guardano e ti potrebbero linciare, come accadde apertamente per chi fu più sfortunato.

In aeroporto spunta una hostess.. beh la storia vedetela sul video che è a disposizione e tradotto anche in ebraico sul mio canale di youtube Il dono, המתנה youtube

<https://youtu.be/-O57uHX7Lvg>
hamosguetta@salottotripolino.com

Daniel Mimun

Quando vivevamo in un mondo senza liberta' di stampa

Tutte le sere, dopo il tramonto, il ragazzino si recava puntualmente da Guido, il giornalista che stava all'angolo della stradina del Tempio Beth El. "C'e' il Corriere"? Riferendosi chiaramente al Corriere della Sera. La domanda non era per nulla retorica. Il Corriere, del giorno prima, si intende, non era garantito che ci fosse. Dipendeva dal Censore, che molto spesso proibiva la vendita del quotidiano. A volte, invece, si poteva acquistare il quotidiano per scoprire un buco in una delle pagine: il Censore faceva ritagliare l'articolo proibito, qualora l'articolo ricoprisse solo una minima parte della pagina.

Quando comunque poteva comprare il quotidiano si recava subito a casa e prima ancora che il padre potesse leggere il giornale il ragazzino scorreva tutte le pagine, una ad una, per vedere se per caso qualche articolo non fosse sfuggito al Censore, per leggerlo avidamente.

Purtroppo, almeno una volta alla settimana la frustrazione era inevitabile: niente Corriere e cio' significava che, molto probabilmente, si perdeva l'occasione di leggere l'editoriale di Augusto Guerriero o quello di Indro Montanelli.

Erano gli anni cinquanta, verso la fine dei cinquanta, e Guerriero non si lasciava mai sfuggire una sola occasione per scrivere in difesa del giovane Stato di Israele o del popolo ebraico. La sua penna sferzante e spietata esaltava i risultati di quel paese che ammirava appassionatamente e al contempo attaccava la politica panaraba di Nasser. Conosceva bene gli arabi, Guerriero, e

non perdonava loro l'odio che portavano verso il popolo ebraico, che da poco era uscito dalla Shoa' e cercava di ricostruirsi in Israele.

Indro Montanelli era molto diverso, invece, nello stile: uno stile piu' compassato, quasi da storico quale era, al contempo pero' sempre inflessibile nei confronti delle angherie arabe, dell'ambizione nasseriana a distruggere Israele. In quegli anni, difatti, l'odio per Israele era gestito, organizzato e diretto, nei media, principalmente da Nasser. Solo dopo la Guerra del 67 i palestinesi iniziarono a fomentarlo.

Spesso pero' il Censore faceva cilecca e il ragazzino leggeva e rileggeva quelle poche righe, riconoscendosi negli scrittori, vivendo quelle parole che cosi' direttamente parlavano al suo cuore.

Viveva, il bambino, in un Paese Arabo. Era un cittadino, se cosi' si puo' dire, di quel Paese. Ma era di lingua madre italiana, dato che frequentava le scuole italiane e a casa, tra l'altro, si parlava italiano. Questo era il suo mondo, a Tripoli. Un mondo molto diverso da quello degli ebrei egiziani, siriani o irakeni. Era praticamente Tripoli, ancora una colonia italiana. Gli ebrei frequentavano la scuola italiana, parlavano italiano. In un certo senso erano esattamente come gli ebrei della Tunisia o Algeria, con la differenza pero', che non erano assolutamente riconosciuti dall'Italia. Era il loro un atteggiamento assolutamente unilaterale, soggettivo, di pura scelta. Rifuggivano la cultura araba, evitavano, fra di loro, di parlare in arabo, non coltivavano amicizie fra gli arabi, vivevano

in un ghetto molto particolare: un ghetto di italiani cattolici, ebrei, maltesi e armeni. Solo i greci, che pur frequentavano lo stesso gruppo, si integravano completamente con gli arabi libici.

Era oppresso, pur cosi' giovane, dalla soppressione della liberta' e dal sentimento fortemente antisemita della popolazione circostante. Non si poteva neanche nominare, in pubblico, il nome di Israele, pena l'arresto immediato. A scuola, l'atlante geografico non riportava neanche questo paese. Era impensabile neppure avviare una conversazione che riguardasse Israele. Tutto avveniva dentro casa, si parlava dell'argomento solo con amici correligionari. Il padre, pero', gli spiegava tutto, gli raccontava come era fatto quel paese pioneristico - ci era stato, il padre, li', da giovane - ed un forte sentimento sionistico prendeva via via consistenza nella sua giovane e duttile personalita'.

A volte una delle copie che veniva censurata gli perveniva lo stesso. Qualcuno arrivava dall'Italia e portava con se' il giornale proibito e il giornale faceva il giro della Comunita' ebraica, passato di mano in mano, lacero e consunto, quasi fosse un bene importante. La voce correva di bocca in bocca: Faelo ha un articolo di Montanelli, il giornale e' arrivato ieri sera con suo fratello. Appena lo leggono in casa lo passano a Giuliana e dopo me lo portano. Te lo daro' subito dopo...

Pero', come spesso succede, la Censura poteva essere parzialmente aggirata.

Guerriero scriveva anche con

lo pseudonimo di Ricciardetto, sul settimanale Epoca. In casa del ragazzino erano abbonati ad Epoca e la rivista arrivava regolarmente per posta, in barba al Censore.

Il ragazzino leggeva tutti gli articoli di Ricciardetto, facendone propri i suoi argomenti e le sue battaglie: la sua campagna contro la vivisezione degli animali, la sua critica neo-testamentaria, la sua lotta contro la corruzione dilagante in Italia. Era perfino diventato contrario a Nixon, allora candidato alla presidenza degli Stati Uniti, solo perche' Ricciardetto lo osteggiava. Ma su tutto era affascinato dalle

"Lettere a Ricciardetto". Ai numerosi lettori che gli scrivevano insultandolo e attaccandolo sui vari argomenti in cui si esprimeva senza mezzi termini, rispondeva seccamente, freddamente e prima di affrontare il nocciolo dell'argomento non mancava di umiliarli per come scrivevano: metteva in risalto gli errori di sintassi, di grammatica, di analisi logica e consecutio, di forma. Era estasiato, il ragazzo, quando lesse come una volta Ricciardetto prese in giro uno sprovveduto lettore che si firmava: Ragionier Rossi Mario. Usare il titolo di studi per firmarsi, inveiva, quasi fosse il titolo del Presidente dello Stato! E poi, scriveva, prima il cognome!

E via di seguito, infieriva ancora e ancora, prima di dare la risposta concisa, in poche parole, che demoliva la tesi del povero lettore.

Ancora oggi la vista del Corriere della Sera, occasionalmente, riporta alla memoria di quel ragazzino, che oramai vive in Israele da quarantacinque anni, l'ansia, il senso di oppressione, la mancanza della liberta', la gioventu' frustrata di quegli anni, di quell'adolescenza soppressa, frustrata, coercizzata.

Gli anni infelici, gli anni sotto l'oppressione libica, gli anni del ghetto e dell'umiliazione.

danmimun@zahav.net.il

21 GERMOGLI

Publicazione periodica dell'organizzazione mondiale degli ebrei di Libia

I germogli fioriscono in terra, e' giunta la stagione dell'usignolo, e nel nostro paese si ode il verso della tortora.

